

De Økonomiske Råd
Formandskabet

**SKRIFTLIGE
INDLÆG FRA
DET ØKONOMISKE
RÅDS MEDLEMMER**

SKRIFTLIGE INDLÆG FRA DET ØKONOMISKE RÅDS MEDLEMMER

På de følgende sider er gengivet skriftlige indlæg fra medlemmer af Det Økonomiske Råd. Følgende medlemmer har ønsket at give skriftlige bidrag:

Finansministeriet
Økonomiministeriet
KL - Kommunale organisationer
Danmarks Nationalbank
Dansk Arbejdsgiverforening
FH – Fagbevægelsens Hovedorganisation
3F - Fagligt Fælles Forbund
Dansk Metal
Akademikerne
DI – Dansk Industri
SMVdanmark
Landbrug & Fødevarer
Dansk Erhverv
Forbrugerrådet Tænk
CEPOS
Finans Danmark
Arbejderbevægelsens Erhvervsråd
Særligt sagkyndig Torben M. Andersen
Særligt sagkyndig Anna Piil Damm
Særligt sagkyndig Maria Knoth Humlum

FINANSMINISTERIET

Kapitel I og II: Aktuel økonomisk politik og Konjunktur og offentlige finanser

Finanspolitikken

Finansministeriet deler ikke formandskabets syn på finanspolitikken. Finansministeriet skønner den ét-årige finanseffekt til 0,0 pct.-point i 2024 svarende til, at finans- og strukturpolitikken i 2024 vurderes at have en neutral virkning på kapacitetspresset. Finans- og strukturpolitikken i 2024 vurderes dermed ikke at øge kapacitetspresset ift. 2023. Finansministeriet vurderer, at den samlede finans- og strukturpolitik siden 2019 har en dæmpende virkning på kapacitetspresset i dansk økonomi i 2024, idet den flerårige finanseffekt skønnes til -0,4 pct.-point i 2024, jf. Økonomisk Redegørelse, august 2023.

Finansministeriet mener endvidere, at formandskabet bør lægge mere vægt på outputgabets end beskæftigelsesgabets i sin vurdering af finanspolitikken. Det skal bl.a. ses i sammenhæng med, at beskæftigelsesgabets er lagget ift. outputgabets. Finansministeriets skønner outputgabets til 1,6 pct. i 2024, med en aftagende tendens, og dermed væsentligt mindre end beskæftigelsesgabets i 2024.

Finansministeriet finder desuden, at formandskabets vurdering af finanspolitikken bør tage højde for, at rentestigningerne ikke er slået fuldt igennem på dansk økonomi endnu, og bemærker, at inflationen i Danmark er faldet markant og nu er blandt de laveste i EU. Hertil kommer, at udgangspunktet i Danmark er store overskud på den strukturelle saldo, og at finanspolitikken også tilrettelægges ud fra andre hensyn end konjunkturerne – herunder en gradvis tilpasning frem mod balancekravet om en strukturel saldo på -0,5 pct. af BNP i 2030.

Finansministeriet noterer sig, at formandskabet skønner en højere strukturel saldo end Finansministeriet i 2030. Som følge af dette har formandskabet et højere finanspolitisk råderum end Finansministeriet. I den forbindelse bør det nævnes, at Finansministeriet ikke deler formandskabets skøn for indtægterne fra olie og gasindvindingen i Nordsøen. Derudover foreslår Finansministeriet, at formandskabet i sine skøn for den mellem- og langfristede strukturelle saldo overgår til at holde konsistens med opgørelsen af den offentlige saldo i nationalregnskabet og de budgetregler, som gælder i EU. Det vedrører behandlingen af kursgevinster på offentlige aktiver, som med de gældende regler ikke tæller med i den offentlige saldo. Aktuelt behandler formandskabet tilsyneladende kursgevinster som en renteindtægt i de mellem- og langsigtede fremskrivninger.

Vejledning i samfundsøkonomiske konsekvensvurderinger

På baggrund af rapporten om Vejledning i samfundsøkonomiske konsekvensvurderinger har Finansministeriet nedjusteret den såkaldte skatteforvridningsfaktor fra tidligere 1,1 til 1,0. Formandskabet anbefaler i rapporten, at samfundsøkonomiske analyser i fremtiden præsenteres både med udgangspunkt i en skatteforvridningsfaktor på 1,0 og den hidtidige skatteforvridningsfaktor på 1,1.

Det bemærkes, at Finansministeriet fortsat vurderer, at skattefinansiering kommer med en forvridning, men ønsker ikke at foregribe, at et øget træk på offentlige finanser af et projekt modsvares af højere beskatning. Det kan lige såvel modsvares af mindsket offentligt forbrug (råderum) eller mindskede offentlige overførsler mv.

Den tidligere antagelse om at offentlig finansiering tilvejebringes igennem bundskatten vurderes således ikke retvisende og ikke i overensstemmelse med den nyere publicerede litteratur på området. En hollandsk ekspertgruppe har undersøgt dette spørgsmål og konkluderet det samme i 2018 – ligesom et fåtal af sammenlignelige lande benytter en skatteforvridningsfaktor.

Ministeriernes konsekvensvurderinger

Finansministeriet har noteret sig formandskabets overvejelser om virkningerne af skatteændringer. Det kan bekræftes, ministeriets forventning er, at man kan afslutte arbejdet med at efterse grundlaget for at skønne over adfærdsvirkninger ved personskatteændringer inden årets udgang.

Kapitel III: Finanspolitisk holdbarhed

Finansministeriet vurderer at finanspolitikken er holdbar, og har senest skønnet en holdbarhedsindikator på 1,5 pct. af BNP i 2030-planforløb: Grundlag for udgiftslofter 2027.

Formandskabet vurderer, at finanspolitikken er holdbar på langt sigt, men har et noget mere negativt syn på de offentlige finanser på langt sigt. Vurderingen af den finanspolitiske holdbarhedsindikator er opgjort til 0,3 pct. af BNP, hvilket er en nedjustering på 0,7 pct. af BNP i forhold til formandskabets seneste vurdering fra Dansk Økonomi, efterår 2022.

Opgørelserne dækker over en række beregningstekniske forskelle, hvoraf flere er velkendte, herunder forskellige antagelser for tilbagetrækning, sund aldring og finanspolitikken – eksempelvis lægger formandskabet ikke regeringens 2030-saldomålsætning til grund for deres holdbarhedsberegning.

Formandskabet skønner mindre underskud på de offentlige finanser frem mod 2050 end Finansministeriet, og underskuddet i hængekøjeårene overstiger aldrig 1 pct. af BNP. Dette skal dog primært ses i lyset af, at formandskabet medregner omvurderinger og kursgevinster i den offentlige saldo, hvilket er i strid med retningslinjerne fra budgetloven og de EU-regler, som Danmark har tilsluttet sig.

Finansministeriet værdsætter vismændenes bidrag om følsomheder i de mellemlistede fremskrivninger og de effekter det har på de offentlige finanser på længere sigt, herunder betydningen af udviklingen i arbejdstid og offentligt forbrug.

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

Finansministeriet vil gerne kvittere for kapitlet om huslejeregulering af private lejeboliger. Kapitlet giver en grundig analyse af området og bidrager med vigtig ny viden, ikke mindst i relation til de fordelingsmæssige konsekvenser ved huslejereguleringen.

Kapital V: Tidlig sundhedsindsats

På samme måde vil ministeriet også gerne kvittere for kapitlet om tidlig sundhedsindsats. Kapitlet indeholder en god gennemgang af teoretiske og empiriske argumenter for at prioritere tidlige indsatser. Finansministeriet noterer sig, at de dynamiske effekter i vismændenes egen analyse skønnes tæt på nul, samtidig med at der i kapitlet lægges vægt på, at betydningen af yderligere indsatser må afhænge af omfanget af offentlig service i udgangspunktet.

ØKONOMIMINISTERIET

Kapitel I og II: Aktuel økonomisk politik, og Konjunktur og offentlige finanser

For et år siden var udsigterne for dansk økonomi noget mere dystre end nu. Formandskabets prognose lød på stilstand i dansk økonomi i tre år og et markant fald i beskæftigelsen. Heldigvis har dansk økonomi vist sig modstandsdygtig, og i dag er der på tværs af prognosemagere konsensus om, at vi ser ind i en periode med mere moderat vækst, men ikke et alvorligt tilbageslag.

Trods stor enighed om udsigterne er der også flere spørgsmål, som er relevante i forhold til planlægningen af den økonomiske politik: Hvorfor bliver beskæftigelsen ved med at stige, når aktiviteten er bremset op i store dele af økonomien? Hvad betyder den svage produktivitetsudvikling i hovedparten af økonomien for udsigterne på arbejdsmarkedet? Hvordan har inflationen kunnet falde så hurtigt i Danmark, at den nu er den laveste i EU? Hvor stort gennemslag mangler vi at se af de højere renter, givet at mange låntagere stadig mangler at få ny variabel realkreditrente, og hvor sårbar er økonomien heroverfor? Måles medicinalindustriens reelle bidrag til vækst i dansk økonomi rigtigt – dvs. værditilvæksten i branchen korrigeret for prisudvikling og sæsonudsving – når fremgangen især er knyttet til et nyt produkt?

Økonomiministeriet hilser det velkomment, at formandskabet kommer omkring en 2-delt dansk økonomi og betydningen af medicinalindustrien for fortsat fremgang. Det understreger, at det er vigtigt at komme ned under makrotallene for at få en god forståelse af den generelle økonomiske udvikling. Medicinalindustrien var indgående behandlet i *Økonomisk Redegørelse, august 2023*. Men formandskabet måtte gerne være kommet et spadestik dybere, da dette og nogle af de andre spørgsmål er afgørende for tilrettelæggelsen af den økonomiske politik.

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

Kapitlet giver en god oversigt og gennemgang af de mulige argumenter for og imod huslejeregulering, og der er nogle gode analyser af, hvilke husstande der nyder gavn af reguleringen og omfanget af misallokering.

Det havde dog været interessant med mere fokus i kapitlet på betydningen af huslejeregulering på boligudbuddet, herunder især udbuddet af regulerede private lejeboliger opført før 1991.

Kapitel V: Tidlig sundhedsindsats

Økonomiministeriet vil gerne kvittere for et spændende kapitel om effekterne af den tidlige sundhedsindsats. Det er et vigtigt emne, og det er godt med empiriske studier af indsatserne.

KL - KOMMUNALE ORGANISATIONER

Fremtidens velfærd

Befolkningsaldringen, stigende forventninger til de offentlige velfærdstilbud og ønske om kortere arbejdstid i takt med stigende velstand er nogle af de drivere, som vil sætte den offentlige velfærd under pres i de kommende år. Rapportens følsomhedsberegninger viser med al tydelighed, at både faldende arbejdstid og en højere vækst i de offentlige udgifter end forudsat (højere vækst end fuldt demografisk træk) vil gøre finanspolitikken uholdbar.

Danmark står samtidig overfor en periode med en langt mere afdæmpet udvikling i arbejdsstyrken end i de seneste mange år. Den forudsatte udvikling i arbejdsstyrken vil betyde, at der fremadrettet forudsættes et fald i den private beskæftigelse, for at den forudsatte vækst i den offentlige beskæftigelse skal realiseres. Udfordringen bliver endnu større, hvis arbejdstiden falder og/eller forventningspresset ift. den offentlige velfærd trækker yderligere opad. Det vil være et markant skifte i forhold til de seneste mange års udvikling.

Vores opfordring til formandskabet er derfor, at der i kommende rapporter sættes fokus på udfordringerne for velfærdssamfundet, deres konsekvenser og mulige løsningsforslag. Det vil være et meget velkommet og nødvendigt bidrag i forhold til de svære politiske prioriteringsdiskussioner, som de kommende år må forventes at byde på.

3-partsforhandlinger om løn- og arbejdsvilkår for offentligt ansatte

Formandskabet understreger, at højere løn til nogle offentlige ansatte bør være baseret på veldokumenterede kriterier for arbejdskraftmangel. Det er et væsentligt bidrag til en højst aktuel diskussion, herunder om den måde vi i den offentlige sektor forhandler og stemmer forlig hjem på, giver tilstrækkelig mulighed for det.

Konjunktursituationen, finanspolitikken m.v.

Formandskabet argumenterer for, at der bør ske en finanspolitisk stramning på knap ½ pct. af BNP. Hertil bemærkes, at da der allerede er tegn på tilbagegang i dansk økonomi ekskl. medicinbranchen og kan være risiko for et økonomisk tilbageslag bør udvises forsigtighed med større opstramninger af finanspolitikken. Der synes dog at være gode grunde til at se nærmere på udviklingen i balancen mellem statslig administration og den borgernære velfærd, hvor der de senere år er sket en forskydning i retning af førstnævnte. Det kan i den forbindelse nævnes, at Dybvad-udvalget tidligere i år dokumenterede, at der fra 3. kv. 2016-1. kv. 2022 skete en 32 pct. stigning i antal årsværk i departementerne og 41 pct. i styrelserne. KL har opdateret Dybvad-udvalgets opgørelse og finder, at væksten er fortsat siden 1. kv. 2022 på trods af samtidig tilbagerulning af coronaindsatser. Stigningsprocenterne for perioden 3. kv. 2016- 3. kv. 2023 kan nu opgøres til hhv. 34 for departementer og 50 pct. for styrelser eller 48 pct. for departementer og styrelser set under ét. Det svarer til en real forøgelse af alene lønudgifterne i staten på i størrelsesordenen 8 mia. kr.

Formandskabet har for første gang præsenteret egne beregninger af det finanspolitiske råderum, hvilket vi gerne vil kvittere for. Beregningerne bidrager på god vis bl.a. til at tydeliggøre usikkerhederne i opgørelserne af råderummet og til at kvalificere den politiske debat.

Tidlig sundhedsindsats

Det er positivt, at DØRS bruger analysekraft på at undersøge indsatser, samt vurdere dem for eventuelle dynamiske effekter. Vi vil gerne kvittere for spændende og grundigt udført analyse af den kommunale børnetandpleje. Det ville dog være interessant at følge årgangene, når de bliver ældre, fx i forhold til vægten af kommunale indsatser og dødelighed.

DANMARKS NATIONALBANK

Danmarks Nationalbank deler grundlæggende formandskabets vurdering af den aktuelle konjunktursituation og risikobilledet. Gennem det seneste år er renterne steget kraftigt i forlængelse af den høje inflation og den strammere pengepolitik, og det er begyndt at dæmpe væksten i dansk og international økonomi. Ligesom formandskabet vurderer Danmarks Nationalbank, at der gennem det seneste halvandet år har været en betydelig afdæmpning af væksten, når man ser bort fra medicinalindustrien og branchens produktion i udlandet under dansk ejerskab. Vækstafdæmpningen forventes at mindske det aktuelt store pres på arbejdsmarkedet i dansk økonomi, selvom der er usikkerhed om, hvornår og hvor meget arbejdsmarkedet vil blive påvirket af vækstafdæmpningen.

Nationalbanken forventer dog i højere grad, at højere lønstigninger forlænger perioden med høj inflation. Lønvækst påvirker typisk kerneinflationen og især tjenestepriiserne med en vis forsinkelse, og lønstigningerne er først hen over sommeren begyndt at tage til oven på forårets overenskomstforhandlinger.

Formandskabet bemærker, at finanspolitikken aktuelt og de kommende år er omtrent aktivitetsneutral i forhold til 2019, men at aktivitetspresset er større end dengang. Med afsæt i vurderingen af beskæftigelsesgabet vurderer formandskabet, at finanspolitikken bør strammes med op til 0,5 pct. af BNP. Formandskabet bemærker dog, at vurderingen af beskæftigelsesgabet er behæftet med betydelig usikkerhed, og at andre indikatorer for pres på arbejdsmarkedet som fx ledighedsgabet viser lidt mindre kapacitetspres i økonomien.

Danmarks Nationalbank vurderer ligesom formandskabet, at der er behov for en stram økonomisk politik for at bringe inflationen ned. Overvejelser om pengepolitikken i Danmark og euroområdet lader imidlertid ikke til at indgå i formandskabets anbefaling til finanspolitikken. Danmarks Nationalbank har siden sommeren 2022 sat renterne markant op som følge af de stramninger af pengepolitikken, som Den Europæiske Centralbank, ECB, har gennemført i euroområdet for at bringe inflationen ned. I kraft af Danmarks fastkurspolitik har finanspolitikken i Danmark til opgave at tage hånd om eventuelle afvigelser i konjunkturforholdene mellem Danmark og euroområdet. Når kapacitets- og inflationspresset er ens i Danmark og euroområdet, vil pengepolitikken i Danmark som oftest i væsentligt omfang være afstemt med inflationspresset. Aktuelt vurderer Nationalbanken ikke, at der er udsigt til, at presset i dansk økonomi vil være væsentligt større end i euroområdet fremover. Derfor vurderer Nationalbanken, at det ikke er nødvendigt med en markant stramning af finanspolitikken. Men det er vigtigt, at finanspolitikken ikke modarbejder pengepolitikken i at bringe inflationen ned, og eventuelle tiltag i aftalen om

finansloven, der øger kapacitetspresset, skal derfor mødes af tiltag, der som minimum dæmper kapacitetspresset tilsvarende.

Danmarks Nationalbank er enig med formandskabet i, at boligskattereformen, som træder i kraft i 2024, er en vigtig og hensigtsmæssig del af det danske skattesystem. Med boligskattereformen genoprettes en automatisk stabilisator i dansk økonomi og på boligmarkedet, da boligskatterne igen stiger og falder med boligpriserne, hvilket dæmper udsving i boligpriserne. Boligskattereformen ensarter samtidig i højere grad skattebetalingen på tværs af geografi og ejendomsstyper. Det er en klar forbedring i forhold til den gældende ejendomsbeskatning. Nationalbanken er endvidere enig med formandskabet i, at det er vigtigt hurtigt at kunne rette fejlagtige vurderinger i tilfælde, hvor vurderingerne kan få negative konsekvenser, fx i forbindelse med ejendomshandler.

Endelig er Nationalbanken enig med formandskabet i, at klimamålsætninger mest omkostnings-effektivt opnås med en ensartet CO₂-afgift, og at sen regulering øger de samfundsmæssige omkostninger. Nationalbanken bemærker hertil, at vished om fremtidige afgiftsniveauer støtter op om prismæssig og finansiell stabilitet, da visheden bidrager til at tydeliggøre risici ved udledningsintensive forretningsmodeller.

DANSK ARBEJDSGIVERFORENING

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Lønløft til udvalgte faggrupper i den offentlige sektor

Ifølge formandskabet kan regeringens målsætning om at forbedre løn og arbejdsvilkår for nogle grupper af offentligt ansatte være hensigtsmæssig, hvis det kan bidrage til, at lønningerne stiger mest for de personalegrupper, hvor der er mangel på arbejdskraft.

Formandskabet peger på to forhold. For det første, at det i så fald bør ske ud fra veldokumenterede kriterier for, hvor vanskeligt det er at rekruttere arbejdskraft, eksempelvis andelen af forgæves rekrutteringer. For det andet, at regeringens forslag om mere lokal løndannelse kan øge muligheden for at fastholde og rekruttere medarbejdere, hvis lokallønnen belønner værdiskabelse frem for anciennitet.

DA er enig, at løndannelsen i den offentlige sektor skal være mere fleksibel, ligesom Lønstrukturkomitéens rapport dokumenter. Den manglende fleksibilitet i løndannelsen er en stærkt medvirkende årsag til de rekrutteringsudfordringer, som den offentlige sektor står med i dag.

DA er enig med formandskabet i, at mere lokalløn kan forbedre fastholdelsen i og rekrutteringen til den offentlige sektor. Det forudsætter, at lokallønnen kan målrettes de faggrupper og nøglepersoner, som de offentlige arbejdsgivere har størst behov for. Det kræver for det første, at der indføres en reel lokalløn, hvor organisationerne – som i den private sektor – ikke blander sig i løndannelsen. For det andet, at der målrettes midler på tværs af sektorerne til de grupper, hvor der ud fra objektive kriterier er de største rekrutteringsudfordringer.

Det er netop den manglende vilje til fleksibilitet i løndannelsen i den offentlige sektor, som har dannet grobund for politisk indblanding i aftalemodellen. Der er intet til hinder for, at rekrutteringsudfordringerne var blevet håndteret inden for den økonomiske ramme, som ligger til grund for overenskomstforhandlingerne.

DA er stærkt kritisk over for det brud på aftalemodellens grundprincipper, som trepartsforhandlingerne er udtryk for. Udover at politisk indblanding i aftalemodellen risikerer at lave varig skade på modellen, vil politisk indblanding i lønfastsættelsen vil også bryde med det afgørende princip, at det er de konkurrenceudsatte private erhverv, som lægger niveauet for lønudviklingen i Danmark. Lønløftet vil få negative samfundsøkonomiske konsekvenser, fordi reguleringsordningen bliver undermineret, og de offentlige lønninger derfor udvikler sig hurtigere. DA så gerne, at formandskabet havde vurderet de negative konsekvenser for danske økonomi som følge af, at den offentlige sektor får tilført knap 7 mia. kr. i ekstra lønmidler uden for reguleringsordningen. For det er jo 7 mia. kr., som der gives i direkte lønløft og ikke kun 3 mia. som formandskabet skriver i deres rapport.

DA havde endelig gerne set, at formandskabet havde belyst, hvorvidt det er veldokumenteret, at der er rekrutterings- og fastholdelsesudfordringer for de grupper, som regeringen påtænker at tildele ekstra lønmidler.

Besparelser på beskæftigelsesindsatsen

DA er enig med formandskabet i, at besparelserne på jobcentrene skal findes inden for områder, som ikke har en gavnlig effekt på beskæftigelsen. DA har fremlagt en lang række initiativer, som skal gøre indsatsen bedre og billigere. Det indebærer blandt andet, at virksomhedsrettet aktivering skal fylde langt mere end i dag, da dette har en dokumenteret positiv effekt på beskæftigelsen. DA mener også, at en forenkling af det offentlige forsørgelsessystem ved at reducere antallet af ordninger fra 15 til 7 ordninger vil frigive ressourcer og understøtte at flere kommer i arbejde.

Formandskabet fremhæver blandt andet uddannelsesaktivering som følge af, at en enkelt, ny analyse viser positive effekter heraf. Der er dog en række forbehold ved analysen, som gør, at resultaterne skal tolkes med forsigtighed. F.eks. omfatter analysen kun 53 ud af landets 94 jobcentre, og blandt andet København, Aarhus og Odense er ikke med i analysen. Samtidigt er det kun blandt såkaldte udflytningsudsatte (f.eks. rengøringsassistenter og kontoransatte), hvor der ses positive effekter af uddannelsesaktivering. Det er dermed svært at konkludere, at analysens resultater er repræsentativt for effekterne af uddannelsesaktivering i generel forstand.

Det vil have styrket formandskabets afrapportering, hvis samtaler, virksomhedsrettede tilbud i den private sektor samt sammensatte forløb som IPS¹ også fremgik af formandskabets anbefalinger.

1) IPS (Individuelt Planlagt job eller uddannelse med Støtte) er en indsats, der er målrettet mennesker med en psykisk lidelse eller psykisk sårbarhed.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Trods forventninger om økonomisk afmatning vil presset på arbejdsmarkedet fortsat være udtalt det kommende år, hvilket formandskabets fremskrivninger også viser. I det lys er DA meget enig i formandskabets vurdering af, at finanspolitikken er for lempelig og bør strammes for 2024.

Det er dog en mangel i rapporten, at den offentlige beskæftigelses kraftige stigning ikke adresseres. På 3½ år er antallet af offentlige ansatte steget med mere end 40.000 personer. Den offentlige beskæftigelse er et af de mest virksomme redskaber til at styre finanspolitikken. Det bør derfor være en bunden opgave ved de kommende finanslovsforhandlinger at få styr på væksten i den offentlige beskæftigelse.

Formandskabet skal roses for gennemgangen af udviklingen i arbejdstiden baseret på forskellige statistikkilder. DA er bekymret for om den faldende tendens i arbejdstiden fortsætter, som arbejdstiden ifølge både Nationalregnskabet og Arbejdskraftundersøgelsen udviser, da det kan medføre et massivt dræn på arbejdsudbuddet.

Ligeledes kan analyserne om internationale medarbejdere fremhæves, som viser vigtigheden af internationale medarbejdere. Formandskabets analyser viser blandt andet, at siden slutningen af 2019 har øget beskæftigelse blandt udenlandske statsborgere forklaret lidt under halvdelen af den samlede beskæftigelsesfremgang på ca. 200.000 personer.

Kapitel III: Finanspolitisk holdbarhed

Formandskabet har foretaget en kraftig nedjustering af den finanspolitiske holdbarhed. De offentlige finanser er fortsat holdbare, men det betyder ikke, at alt er fryd og gammen.

De næste 30 år vil der nemlig være underskud på de offentlige finanser. Når de offentlige finanser alligevel er holdbare, skyldes det alene en forventning om, at der kommer overskud igen efter 2055. Men der er jo ingen sikkerhed for, at overskuddene materialiseres i virkeligheden. Der kan hurtigt komme nye ønsker til den offentlige service (f.eks. til sundhed, pleje og omsorg), som forværrer holdbarheden. Samtidig har de seneste år med corona, krig i Ukraine samt energi- og inflationskrise har med al tydelighed vist, at vi lever i en usikker tid.

Derfor er fremskrivningerne af de offentlige finanser i sagens natur meget usikre. Og som formandskabets analyser viser, skal man ikke pille meget i forudsætningerne, før hele den finanspolitiske holdbarhed er væk.

Det er svært at forestille sig, at der ikke kommer et pres på lavere arbejdstid og stigende sundhedsudgifter i fremtiden, hvilket hurtigt kan betyde, at finanspolitikken går fra at være holdbar til at være uholdbar. Hertil kommer også, at fortsat højere levetid end forventet kan have store effekter på den finanspolitiske holdbarhed. Formandskabet skal roses for at have fokus på disse usikkerheder.

Den naturlige implikation af den væsentligt lavere holdbarhed er, at der fortsat er brug for reformer. Det vil kun være ansvarligt og rettidigt omhu givet alle de usikkerheder, der er forbundet

med opgørelse af den finanspolitiske holdbarhed. Samtidig vil det sikre virksomhederne kvalificerede medarbejdere, som de i stort omfang mangler.

DA har fornyligt fremlagt 15 nye forslag, der øger beskæftigelsen med op imod 25.000 personer. Det håber vi, at regeringen vil lade sig inspirere af, når den i løbet af efteråret skal komme et stort skridt nærmere på at opfylde reformmålsætningen på 45.000 flere i arbejde.

Kapitel V: Tidlig sundhedsindsats

DA vil gerne rose formandskabet for at sætte fokus på betydning af tidlig sundhedsindsats i forhold til både sundhed, uddannelsesniveau, arbejdsmarkedstilknytning og indkomst som voksen. DA's egne analyser viser, at både trivsel og livsstil i skolealderen trækker spor ind i voksenlivet i forhold til uddannelse og arbejdsmarkedstilknytning.

FH – FAGBEVÆGELSENS HOVEDORGANISATION

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Finanspolitik og offentlige finanser

FH deler ikke vismændenes vurdering af, at finanspolitikken skal strammes i forhold til det planlagte. Både internationalt og herhjemme står vi overfor en konjunkturvending. I den situation bør man være forsigtig med at stramme op, da det kan forstærke den økonomiske opbremsning. FH understreger desuden, at finanspolitikken skal ses i kontekst af en markant stigning i renterne, som virker dæmpende på aktiviteten.

Den offentlige sektor

FH er enig med vismændene i, at besparelser på beskæftigelsesindsatsen bør basere sig på analyser af, hvad der virker/ikke virker. Vismændene konstaterer, at flere af jobcentrenes indsatser virker efter hensigten bl.a. uddannelsesaktivering og uddannelsesrevalidering.

FH er også enig i, at der bør ses mere grundlæggende på, hvordan man kan nedbringe det underliggende pres i retning af øget administration fremfor at udstikke konkrete sparekrav. Arbitrære besparelser vil ramme medarbejderne, der bliver nødt til at løbe hurtigere for at nå opgaverne.

Skattepolitik

Vismændene mener, at det bør overvejes at udvide lagerbeskatning af aktier i skattesystemet, og at det bør undersøges, om lagerbeskatningen kan gøres mere symmetrisk.

FH er enige med vismændene i dette. Det bør ske inden en evt. ændring af lagerbeskatningen som bl.a. drøftes i forbindelse med regeringens iværksætterforhandlinger i efteråret 2023.

Erhvervsstøtte

Vismændene vurderer, at kravet til udenlandske leverandører om at samarbejde med danske virksomheder i forbindelse med store fremtidige køb til forsvaret kan ses som indirekte statsstøtte, der kan medføre et samfundsøkonomisk tab.

FH mener, at vismændenes korrekte, teoretiske argument ikke tager tilstrækkeligt højde for den nye geopolitiske situation med Ruslands angrebskrig på europæisk jord og spændinger mellem Kina og Vesten. Dertil kommer Danmarks og EU's ambitioner om at styrke det europæiske forsvar, fremme innovation og mindske den strategiske afhængighed. Disse hensyn bør vægtes højt.

FH mener, at det er fornuftigt med muligheden for at kunne forpligte udenlandske leverandører af forsvarsmateriel til at indgå samarbejder med danske virksomheder. På den måde kan sikkerhed, dansk og europæisk forsvars-industriell kapacitetsopbygning og danske arbejdspladser gå hånd i hånd.

Reform af universitetsuddannelserne

Vismændene er tilfredse med at den politiske aftale lægger op til at forkorte færre kandidatuddannelser, end regeringen oprindeligt lagde op til, og at effekterne løbende skal evalueres. Herudover hæfter vismændene sig ved, at brug af tilbageførte midler og dimensionering i optaget kan imødegå noget af det produktivitetstab, som umiddelbart vil opstå når den gennemsnitlige uddannelseslængde sænkes.

FH er ligeledes meget tilfreds med, at dimensioneringselementet fik vægt i aftalen.

Klimapolitik

Vismændene finder, at øgede CO₂-afgifter på brændstof er et mere omkostningseffektivt tiltag til at reducere transportsektorens udledninger, sammenlignet med regeringens forslag om et såkaldt fortrængningskrav (tidligere iblandingskrav).

FH deler vismændenes skepsis overfor anvendelsen af et såkaldt fortrængningskrav for at hæve andelen af biobrændsler i transportsektorens brændselsforbrug. Iblandingskrav er ikke et omkostningseffektivt tiltag. FH foretrækker en højere afgift på diesel, der er mere i overensstemmelse med ambitionen om ensartede klimaafgifter og er mere omkostningseffektiv og grøn. Det er samtidigt umiddelbart muligt at reducere den udligningsafgift, som ejere af dieselpersonbiler i dag betaler. FH anbefaler desuden at tilbageføre provenuet fra diselafgiften fra lastbilerne i erhvervslivet til grøn omstilling af sektoren.

Energigør og havvind

FH er enige med vismændene i, at en del af en ressourcerente skal tilfalde staten, og at det løbende bør evalueres om staten får en tilstrækkelig høj andel af ressourcerenten.

Ministeriernes konsekvensvurderinger

FH er helt enig med vismændene i, at de økonomiske ministerier skal dokumentere regneprincipperne fyldestgørende. Det er en opgave, der skal prioriteres politisk, og der skal afsættes

ressourcer til løsningen. FH finder det meget relevant med et eftersyn af de anvendte regler, så de kan opdateres ud fra nyere viden.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Aktuelle udsigter for dansk økonomi

FH er enig i, at dansk økonomi fortsat klarer sig godt trods høj inflation og stor usikkerhed. Arbejdsmarkedet står stærkt, og der er udsigt til en blød landing med et ganske lille fald i beskæftigelsen frem til 2025. FH har derudover noteret sig, at store dele af dansk økonomi forventes at stå stille de kommende år, mens medicinalindustrien driver væksten.

FH ser ikke behov for en finanspolitisk opstramning, da det risikerer at forstærke den økonomiske opbremsning. Dertil er det værd at huske, at der aktuelt pågår en markant pengepolitisk opstramning gennem de mange renteforhøjelser der er foretaget. Det bidrager også til at dæmpe den økonomiske aktivitet.

FH hæfter sig ved, at formandskabet forventer, at reallønstabt fra 2022 indhentes i 2024, og at formandskabet med en forventning om lønstigninger på 4,6 pct. og inflation på 1,7 pct. i 2025 fortsat ikke ser tegn på en pris-lønspirale i prognosen. FH er enig i den vurdering.

FH hilste den tidligere opjustering af den strukturelle beskæftigelse velkommen. Det forventede beskæftigelsesgap er i 2023 dog stadig 3 pct. over det strukturelle niveau. Det undrer derfor FH, at formandskabet i det store hele har valgt at fastholde den strukturelle arbejdsstyrke, når de selv diskuterer muligheden for, at den kan være undervurderet.

Offentlige finanser frem mod 2030

FH deler formandskabets vurdering af, at de offentlige finanser grundlæggende er sunde. FH kvitterer for, at formandskabet opgør råderummet og dermed også er med til at kvalificere debatten.

Det er dog påfaldende, at formandskabets vurdering af råderummet i 2030 er omkring 9 mia. kr. over regeringens vurdering. Samtidig med at holdbarhedsindikatoren i næste kapitel er langt lavere end regeringens vurdering.

Kapitel III: Finanspolitisk holdbarhed

FH hæfter sig ved, at finanspolitikken fortsat er overholdbar, og at underskuddene på den offentlige saldo i hængekøjeårene ligger pænt inden for budgetlovens nedre grænse for det strukturelle underskud på 1 pct. af BNP.

Det er dog en påfaldende stor nedjustering af holdbarhedsindikatoren i denne omgang, særligt i lyset af at regeringen har opjusteret deres vurdering af holdbarheden. Der er behov for at tydeliggøre hvilke bagvedliggende årsager der giver dette resultat.

FH kvitterer for, at vismændene bidrager til debatten om hvorvidt mangel på arbejdskraft er et selvstændigt problem. FH er enige i konklusionen om, at det næppe er tilfældet og at det må

være lønningerne der tilpasser sig for at oprette balance på arbejdsmarkedet på længere sigt. Den meget stærke konkurrenceevne og det markante overskud på betalingsbalancen vidner om at der er plads til stigende lønninger i dansk økonomi.

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

Det er et interessant kapitel på et teknisk svært område.

Helt grundlæggende bør reguleringen give danskerne tryghed og stabilitet omkring deres husleje. Det nuværende system er ikke perfekt, men det giver lejerne ordentlige rammer omkring huslejefastsættelsen og det er især til fordel for lavindkomsterne. FH ser ikke umiddelbart behov for at ændre på det.

Kapitel IV: Tidlig sundhedsindsats

FH kvitterer for et godt kapitel som bidrager til at opnå mere viden om tidlige indsatser og spiller ind i et større fokus på at belyse dynamiske effekter af tidlige indsatser og offentligt forbrug.

3F – FAGLIGT FÆLLES FORBUND

Kapitel I, II og III: Aktuel økonomisk politik, Konjunktur og offentlige finanser samt Finanspolitisk holdbarhed

Alt i alt står dansk økonomi meget stærkere, end man kunne have frygtet oven på den stigende inflation, renter og øget økonomisk usikkerhed. Det er en smule paradoksalt, at beskæftigelsen fortsætter med at stige så kraftigt, når væksten i Danmark har været så svag uden medicinalindustrien. En mulig forklaring kan være, at den aktuelt underliggende vækst er undervurderet.

Det er positivt, at vismændene har en forventning om, at inflationen vil ligge på omkring 2 pct. i både 2024 og 2025. Men det er klart, at energipriserne er en risikofaktor. Der nævnes fortsat intet om løn-pris-spiral, selvom der er en forventning om, at lønomkostningerne stiger. Lønningerne voksede ifølge DA's lynindikator med 4,8 pct. i 3. kvartal af 2023 og omsider mere end priserne, og det giver forhåbning om, at de senere års kraftigt faldende købekraft vil blive indhentet i prognoseperioden. Med en dansk konkurrenceevne, der står bomstærk, er der god plads til, at lønnen stiger mere, så den tabte købekraft kan indhentes.

3F-ledigheden har været stigende siden foråret 2022 med samlet ca. 2.000 fuldtidspersoner, og halvdelen af denne stigning kan tilskrives flere ledige i byggeriet. En fortsat stigning i den udenlandske arbejdskraft, samtidig med at arbejdsløsheden i 3F har været stigende, vækker bekymring og leder minderne tilbage til tiden efter finanskrisen, hvor vores arbejdsløshed buldrede i vejret, samtidig med at beskæftigelsen for udlændinge steg. Når arbejdsløsheden stiger, bør fokus rettes mod at sikre, at arbejdsløse kommer hurtigt tilbage i arbejde, snarere end at importere ny udenlandsk arbejdskraft. Det er også afgørende, at den udenlandske arbejdskraft modtager løn- og arbejdsvilkår i overensstemmelse med de danske overenskomster.

Vismændene anlægger en noget anderledes tilgang til "råderummet", end den der hersker på Christiansborg og andre steder. Her er råderummet "hård valuta", der kan konverteres til permanent øgede udgifter eller lavere skatter. 9 mia. kr. er i den sammenhæng et meget markant beløb, der kommer oven i et råderum, der i forvejen er opjusteret voldsomt. I råderummet indregner vismændene ovenikøbet ingen effekt af afskaffelsen af store bededag. Det er oplagt at diskutere, om "nulvækst" er det relevante benchmark, eller om udgangspunktet for opgørelsen af råderummet ikke snarere bør være, at det offentlige forbrug følger BNP eller alternativt den demografiske udvikling.

Sammenlignet med opgørelser fra Finansministeriet har vismændene umiddelbart for ca. 4 mia. kr. færre udgifter til forsvar og grønne initiativer, mens et offentligt forbrug, der følger demografi og velstand, umiddelbart ligger ca. 12 mia. kr. lavere. En ting er således, at råderummet er så markant større hos vismændene, men når de "reserverede" udgifter samtidig er så meget mindre, finder de altså en gigantisk rest på 29 mia. kr. Det er svært finanspolitisk at navigere i så store forskelle. Det står ligeledes klart, at råderummet ikke er det eneste sted der er penge – fx er der skruet på "investeringsrammen" flere gange de senere år. Det er uklart, hvem der fastlægger denne ramme, og om der er andre "rammer", der også kan skrues på ift. finanspolitikken. 3F efterlyser et samlet overblik.

3F er *ikke* enig i anbefalingen om, at finanspolitikken bør være strammere næste år. Dels er der stor usikkerhed omkring presset på økonomien, hvor flere indikatorer peger ned. Dels viser vismændene selv, at væksten herhjemme rensset for medicin har ligget underdrejet det seneste 1-1½ år. 3F savner i den forbindelse en diskussion af betydningen af de pengepolitiske stramninger, der er sket. For nylig har Nationalbanken vurderet, at de pengepolitiske stramninger har betydelige negative effekter på BNP-væksten i både 2023 og 2024. En yderligere stramning af den samlede økonomiske politik (via finanspolitikken oven på de stærkt stigende renter) øger risikoen for at forstærke en økonomisk nedtur, der i forvejen kan være i gang.

Det er kritisabelt, at der i ministerierne ikke har været en større reaktion på de kritikpunkter, som vismændene er kommet med som "revisorer" på de ministerielle regneregler. Vi har således heller ikke set en reaktion på sidste års kritik af tilgangseffekten i dagpengemodellen. 3F vil opfordre vismændene til snarligt at få "revideret" ministeriernes konsekvensberegninger af uddannelsesløft. Det begrundes med, at den anvendte regneregulering i ministerierne er baseret på et empirisk grundlag, der ikke kan eftervises, ligesom de resultater, der anvendes, klart ligger i det nedre spektrum af, hvad der er fundet af empiri på området. Endelig er der kommet ny forskning på området.

Det er voldsomt store forskelle, vi har set de senere år mellem vismændenes og Finansministeriets holdbarhedsopgørelser. De offentlige finanser synes ellers ikke at have stået stærkere i nyere tid end lige nu, jf. fx de store opjusteringer af den strukturelle saldo, af nettoformuen og senest af råderummet. Det er i det lys godt nok svært at følge og forstå den enorme nedjustering af den finanspolitiske holdbarhed, der sket med vismændenes lange fremskrivninger de senere år. De store forskelle mellem vismændene og Finansministeriet er samtidig tankevækkende, når både råderum og holdbarhed er noget, vi styrer finanspolitikken efter på den kortere bane.

Diskussionen af, om det er nuværende generationers opgave at ændre adfærd for at imødekomme mulige fremtidige "trusler" for den finanspolitiske holdbarhed, er højaktuel. 3F mener, at det må være de generationer, der måtte ønske mere fritid eller et endnu større offentligt forbrug, der selv skal finde ud af, hvordan det skal håndteres, hvis det indebærer, at finanspolitikken ikke hænger sammen. Begynder levetiden blandt de ældre pludselig at accelerere, må man også finde ud af at håndtere det. Det havde været oplagt med en følsomhedsberegning af en permanent lavere fertilitet, der aktuelt ligner en joker. Ligeså en diskussion af de systematiske opjusteringer, vi gennem flere år har set af den strukturelle saldo, til perspektiv for de mellem- og langfristede fremskrivninger.

3F er enige i mangel på arbejdskraft ikke er et selvstændigt økonomisk problem, og at det naturlige udgangspunkt er, at markedsmekanismen træder i kraft når der er mangel. Hvis manglen på arbejdskraft vitterlig var så stor, som dansk erhvervsliv har givet indtryk af siden 2014, er det tankevækkende at lønstigningstakten på det private DA-område ikke har ligget højere de senere år.

Kapitel IV og V: Regulering af private lejeboliger og Tidlig sundhedsindsats

Uligheden, målt ved Gini-koefficienten, har nået det højeste niveau i Danmark, siden Danmarks Statistik begyndte at måle det i 1987, og det er og forbliver en central dagsorden for 3F at reducere uligheden. Det er derfor positivt, at huslejeregulering bidrager til at mindske samfundsuligheden. Vores vurdering baseret på dette kapitel, er dog at huslejeregulering ikke primært gavner 3F's medlemmer. Dette skyldes at færre 3F-medlemmer bor til leje.

Vi vil gerne kvittere for en spændende og relevant analyse af tidlig sundhedsindsats baseret på et "naturligt eksperiment". Der er helt sikker rigtig mange forhold, der kan påvirke de analyserede effektmål på så lang sigt. Hvilket den store usikkerhedsmargin i resultaterne også illustrerer. Det står ikke klart om vismændene har forsøgt at måle effekter mere kortsigtet. Kan der måles signifikante effekter på kort sigt, men ikke på lang sigt, kan det indikere at kompenserende forhold senere i livet, har en modgående betydning, der indvirker på de resultater der findes.

DANSK METAL

Konjunkturer og offentlige finanser

Vismændene forudser en relativt mild afmatning i dansk økonomi, hvor arbejdsløsheden frem mod 2025 ikke kommer meget over 100.000 fuldtidspersoner. Det er billigt sluppet med tanke på de voldsomme chok, som økonomien har været udsat for i de seneste år med høj inflation, energikrise og krig i Europa.

Beskæftigelsen ventes også i hele prognoseperioden at ligge over sit strukturelle niveau, som groft sagt er beskæftigelsen i en normal konjunktursituation. På trods af afmatningen vil der altså fortsat være stor rift om arbejdskraften i de kommende år.

Derfor må man også forvente større lønstigninger, end vi har været vant til i de foregående år. Vismændene forventer da også markant højere lønstigninger de kommende år og forventer samtidig, at reallønstabet fra 2022 stort set bliver indhentet i 2024.

Dansk Metal deler denne optimisme. Lønstigningerne er accelereret i den private sektor.

De seneste tal fra Dansk Arbejdsgiverforening viser, at lønnen på DA-området i 3. kvartal 2023 steg med 4,8 pct. i forhold til sidste år. Det er de højeste lønstigninger siden finanskrisen.

Og zoomer man ind på industrien, er lønstigningerne de højeste i mere end 20 år.

Lønningerne vokser nu kraftigere end priserne, og det betyder, at købekraften er i gang med at blive genoprettet.

Til næste år får lønningerne endnu et boost, fordi fritvalgslønkontoen øges fra 7 til 9 pct.

Samlet kan lønstigningerne i år og til næste år tilsammen nå op på 10-11 pct. Det vil i så fald være de største lønstigninger i 35 år. Men det er også nødvendigt, hvis købekraften skal genoprettes.

Vismændene sætter spørgsmålstegn ved om mangel på arbejdskraft er et selvstændigt økonomisk problem og understreger vigtigheden af, at man accepterer et vist lønpres. Det er Dansk Metal enige i. Konkurrencen om arbejdskraften er sund.

Konkurrencen sikrer nemlig, at lønmodtagerne kommer hen til de mest produktive virksomheder, som har råd til at betale bedre lønninger. Og det er en vigtig markedsmekanisme, som er med til at gøre os mere velstående, fordi vi får et bedre match. Det øger ikke bare omsætningen hos de virksomheder, som har held til at tiltrække flere medarbejdere, men lønmodtagerne oplever også en højere velstand, fordi de får en bedre løn.

Samtidig er vores konkurrenceevne ikke udfordret. Danmark er iflg. det schweiziske institut, IMD, den mest konkurrencedygtige økonomi i verden.

Mange i debatten glemmer også, at den store appetit på medarbejdere har betydet, at flere fra kanten af arbejdsmarkedet har fået foden inden for døren. For eksempel er antallet af langtidsledige historisk lavt, og det samme er antallet af kontanthjælpsmodtagere. Aldrig før har så mange ikkevestlige indvandrere været i arbejde som i dag.

Endelig er manglen på arbejdskraft en god anledning til, at man i virksomheden overvejer, om der er nogen arbejdsgange, som kan automatiseres eller digitaliseres. Det vil ikke bare frigøre arbejdskraft, men det vil også øge produktiviteten.

Den høje beskæftigelse betyder, at stillingen på de offentlige finanser er rigtig god.

Finansministeriet har i flere omgange opjusteret råderummet på de offentlige finanser frem mod 2030, og vismændene er i denne rapport kommet frem til, at råderummet kan være 9 mia. kr. højere, end Finansministeriet vurderer. Samtidig bemærker vismændene, at den strukturelle beskæftigelse kan være undervurderet.

Det er Dansk Metal enige i. Som nævnt er der mange mennesker fra kanten af arbejdsmarkedet, som i løbet af jobfesten har fået foden inden for døren på arbejdsmarkedet. Derfor kan råderummet frem mod 2030 meget vel være større, end vi umiddelbart tror.

Aktuel økonomisk politik

Højere offentlige lønninger

Vismændene kommenterer på regeringens målsætning om at forbedre løn- og arbejdsvilkår for bestemte grupper af offentligt ansatte. Vismændene bemærker, at det kan være hensigtsmæssigt, hvis man kan dokumentere, at det er svært at rekruttere arbejdskraft inden for bestemte fag.

I Dansk Metal er vi meget bekymrede over regeringens planer.

Det ekstraordinære lønløft i den offentlige sektor er et brud på den danske model.

I den offentlige sektor har vi en lønregulering, som sikrer de offentligt ansatte de samme lønstigninger som i den private sektor. Samtidig sikrer reguleringsordningen, at lønstigningerne i den offentlige sektor ikke stikker af fra lønstigningerne i de konkurrenceudsatte private erhverv. Det er et fornuftigt princip, som er med til at sikre vores konkurrenceevne.

Men det princip bryder man nu med. Og når politikerne mener, at de kan sætte lønnen op, kan de i fremtiden også føle sig berettigede til at sætte lønnen ned. Det er et klart brud med den danske model.

Udvalg om fremtidens beskæftigelsesindsats

Regeringen vil spare 3 mia. kr. på beskæftigelsesindsatsen. Vismændene roser, at der er blevet nedsat en ekspertgruppe, som skal analysere beskæftigelsesindsatsen, men synes, det er uheldigt, at man har lagt sig fast på et bestemt beløb, som skal spares.

Dansk Metal er enige med vismændene.

Der er ingen tvivl om, at den aktive beskæftigelsesindsats har en stor del af æren for, at arbejdsløsheden siden midten af 90'erne er faldet markant. Dengang var arbejdsløsheden oppe på 12 pct., svarende til mere end 300.000 arbejdsløse. Heraf var ca. 45 pct. langtidsledige. Og selv når det gik godt i økonomien, var ledigheden stadig over 9 pct.

Den høje langtidsledighed dengang var især en konsekvens af, at de arbejdsløse stort set var overladt til sig selv. Som tiden gik, mistede mange arbejdsløse modet, og endte i langtidsledighed.

Fra 1994 introducerede man så den aktive beskæftigelsesindsats. Medicinen virkede. Ledigheden, herunder langtidsledigheden, faldt markant.

Det kan blive rigtig dyrt, hvis man skærer for voldsomt på beskæftigelsesindsatsen. Beskæftigelsesindsatser som jobrettet uddannelse, opkvalificering og sporskifte for arbejdsløse sikrer efterfølgende højere beskæftigelse. Det er senest dokumenteret af forskere tilknyttet Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Forsvarsindkøb

Vismændene problematiserer modkøbsaftalerne i forsvarsindustrien, men fastslår samtidig, at

“Hvis aftalerne øger den nationale sikkerhed, og dermed i sidste ende leder til bedre beskyttelse af den private ejendomsret og større personlig sikkerhed, kan det have en værdi, som i princippet kan begrunde den indirekte statsstøtte”.

Dansk metal mener, at det giver rigtig god mening at have en forsvarsindustri og i en tid med krig i Europa at have en stærk forsyningssikkerhed og undgå at være for afhængig af leverancer fra udlandet.

Hele lovkomplekset, som omgiver forsvarsindustripolitikken, bygger netop på præmissen om, at der er et sikkerhedsaspekt af forsvarsindustripolitikken. EU-retten er for eksempel designet således (Lissabontraktatens artikel 346), at lande netop helt kan undgå udbud og de normale konkurrenceretlige spilleregler og tildele nationale virksomheder ordrer, hvis det involverer spørgsmål om national sikkerhed. I dette ligger jo netop en erkendelse, at det er en præmis for et lands sikkerhed, at man har kritisk forsvarsindustri på egne hænder.

AKADEMIKERNE

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Offentlige lønninger

I forbindelse med regeringens ønske om at hæve lønningerne for nogle grupper i den offentlige sektor skriver formandskabet:

“Regeringens målsætning om at forbedre løn og arbejdsvilkår for nogle grupper kan være hensigtsmæssig, hvis det kan bidrage til, at lønningerne kommer til at stige mest for de personalegrupper, hvor der er mangel på arbejdskraft. Dette bør dog i så fald ske ud fra veldokumenterede kriterier for, hvor vanskeligt det er at rekruttere arbejdskraft, eksempelvis andelen af forgæves rekrutteringer.”

Vi er enige i, at realiteter og ikke politiske hensyn bør være udslagsgivende for løndannelsen i den offentlige sektor. Men vi er forundrede over, at formandskabet udtaler sig positivt om muligheden for en gavnlig central fordeling af offentlige lønmidler. Det kan bidrage til at cementere en i forvejen centraliseret løndannelse i den offentlige sektor. Den centrale skillelinje går ikke

mellem forskellige centralt funderede lønmodeller, men mellem på den side en centralt funderet model og på den anden side en egentlig rekrutteringsbaseret model, hvor de offentlige institutioner kan bruge lønnen som et værktøj til rekruttering og fastholdelse lokalt.

Det nævnes andetsteds i rapporten, at en mere lokalt funderet lønmodel vil være gavnlige. Det er vi enige i. Men i diskussionen fremstår den aktuelle offentlige lønmodel efter vores opfattelse mere rigid, end den reelt er. Ca. 10 pct. af de offentlige lønninger fastsættes lokalt. Et ædrueligt bud er, at det tilsvarende tal er 25 pct. på den overenskomstdækkede del af det private arbejdsmarked. Det er selvfølgelig en højere andel, men de private overenskomster omfatter også mere forskelligartede grupper, og her kender vi ikke til diskussioner om manglende fleksibilitet. Der er ikke umiddelbart noget i de offentlige overenskomster, der forhindrer mere fleksibilitet eller en mere udbredt brug af lokal løn, hvis man ønsker det. Problemet er efter vores erfaring nærmere, at der nogle steder på både arbejdsgiver- og lønmodtagersiden er modvilje mod en fleksibel lønmodel.

Vi indgår gerne i dialog om offentlige lønninger.

Offentlig administration

Vi deler formandskabets opmærksomhedspunkt vedrørende tidligere mislykkede forsøg på at mindske administrationsomkostningerne i den offentlige sektor, som regeringen nu vil forsøge på ny. En sådan besparelse fordrer, at nogle opgaver ikke længere skal løses. Og regeringen har ikke givet bud på, hvilke opgaver det er. Vi vil hertil understrege, i tråd med formandskabet, at den offentlige beskæftigelse målt som andel af den samlede beskæftigelse er på det laveste niveau siden slutningen af 1980'erne. Samlet set virker det uklart, hvorfor der lægges op til besparelser lige netop her. Vi er bekymrede for, at konsekvensen kan blive en mindre velfungerende offentlig forvaltning.

Reform af universitetsuddannelserne

Vi deler formandskabets vurdering af universitetsreformen. Det er efter vores mening problematisk, at der gennemføres reformer, der reducerer velstanden. De 8 pct. sektordimensionering, som er del af universitetsreformen, vurderes at reducere velstanden varigt med 13 mia. kr. om året. Herudover kommer et yderligere velstandstab, som jf. tidligere analyser kan være i samme størrelsesorden, fordi op mod 30 pct. af de tilbageværende universitetsuddannelser forkortes med et deraf følgende produktivitetstab.

Vi vil opfordre til, at formandskabet også i fremtidige rapporter vil have fokus på reformen og vurdere konsekvenserne af den, efterhånden som den implementeres.

Kapitel II og III: Konjunktur og offentlige finanser og Finanspolitisk holdbarhed

Medicinal- og eksportindustri

Det er iøjnefaldende, at vi i fravær af medicinalindustrien ville have oplevet nul- eller negativ vækst siden 2021. Vi mener, det er vigtigt at pointere, at medicinalindustrien er videnstung, og at den vækst, som den har bibragt de seneste år, i høj grad afspejler forskning, udvikling og et højt vidensniveau.

Mere generelt vil vi henvise til en nylig udgivelse fra Rockwool Fondens Forskningsenhed,² som i øvrigt har et af formandskabets medlemmer som medforfatter. En væsentlig pointe i bogen er, at de dele af eksportindustrien, hvor værditilvæksten er høj, har stor vægt på forskning og udvikling, og at de pågældende virksomheder i høj grad ansætter højtuddannede, mens antallet af ikke-højtuddannede medarbejdere er for nedadgående. Dette er efter vores mening underbelyst i uddannelsespolitikken og den økonomiske politik. Vi vil derfor opfordre til, at det bliver et emne i fremtidige rapporter.

Finanspolitik

Vi deler formandskabets vurdering af, at det er risikabelt, hvis finanspolitikken øger efterspørgslen i økonomien for meget. Men vi har tre tilføjelser:

For det første har lønstigningerne i det sidste lange stykke tid ligget på et lavt niveau i betragtning af arbejdsmarkedssituationen. I DA's allerseneste tal er der tegn på større stigninger, men lønstigningerne er efter vores mening ikke på et niveau, der tilsiger en stram finanspolitik.

For det andet peger nogle indikatorer i retning af en afmatning på arbejdsmarkedet, som det også fremgår af rapporten. Vi vil derfor advare imod en for stram finanspolitik, især fordi den nyligt indførte dagpengereform har forringet dagpengereetten for nyuddannede og dermed øget usikkerheden, ifald der sker et tilbageslag i økonomien.

For det tredje mener vi, at formandskabet i højere grad kunne anvise en gavnlig brug af offentlige midler, hvis de ikke kan bruges til skattelettelser eller andet, som øger efterspørgslen i økonomien. Vi mener, det er oplagt at prioritere tiltag, der øger produktiviteten, f.eks. investeringer i forskning og udvikling samt uddannelse. Vi noterer os, at der p.t. investeres i erhvervsuddannelserne. Det er udmærket, men i uddannelsessektoren er den primære kilde til produktivitet de lange videregående uddannelser. De burde derfor være mere i fokus.

International arbejdskraft

Det er sandsynligt, at vi de kommende år vil se en afmatning med mindre behov for internationale medarbejdere, men i vores optik spiller international arbejdskraft en vigtig rolle på lidt længere sigt.

Rapporten viser, at den største vækst i antallet af internationale medarbejdere har været inden for erhvervsservice, landbrug og byggeri. Det er i vores optik oplagt, at netop disse brancher er særlig udsat for problemer med social dumping. Det er en udfordring, hvis social dumping – samt bekymringer om integration – resulterer i en mere generel modvilje mod international arbejdskraft, for vi kan for vores grupper se, at internationale medarbejdere yder et vigtigt bidrag.

Vi har derfor foreslået, at der udarbejdes en national strategi for international arbejdskraft. Som led i det vil det være praktisk med neutrale analyser, der tager livtag med potentielle problemer med international arbejdskraft, især social dumping og integration. Dette kunne være et emne i fremtidige rapporter.

2) Omstilling på arbejdsmarkedet. Globalisering, automatisering og uddannelse.

<https://rockwoolfonden.dk/udgivelser/omstilling-paa-arbejdsmarkedet-globalisering-automatisering-og-uddannelse/>.

DI – DANSK INDUSTRI

Ifølge vismændene bør finanspolitikken bidrage til at reducere kapacitetspresset i økonomien af hensyn til både presset på arbejdsmarkedet og priserne. Beskæftigelsesgabet skønnes ifølge nærværende prognose at stige med ca. 1½ pct.point fra 2019 til 2024, og finanspolitikken burde derfor – alt andet lige – være strammet.

DI er helt enige med vismændene i, at finanspolitikken i den nuværende konjunktursituation burde bidrage til at reducere kapacitetspresset i økonomien.

DI deler vismændenes vurdering af, at dansk økonomi udvikler sig i to forskellige tempi. Fremgangen i BNP er over det seneste halvandet år trukket af medicinalindustrien, mens hovedparten af den private sektor er bremset op. Vismændene forventer omtrent stilstand i økonomien i 2023 og 2024, når der ses bort fra bidraget fra medicinalindustrien og genåbningen af Tyrafeltet i Nordsøen

DI er enige i, at der i de kommende år ikke vil være meget vækst i økonomien, når vi ser bort fra effekten fra enkelte superstjerne-virksomheder og gasindvinding.

DI vil gerne rose vismændene for at betragte udviklingen i økonomien med og uden medicinalindustrien. Medicinalindustrien er en vigtig del af dansk økonomi, men branchens størrelse betyder, at de kan skævvride analyser af, hvordan det går med den brede del af dansk erhvervsliv.

Produktiviteten er steget kraftigt over det seneste halvandet år, men vismændenes beregninger viser, at produktiviteten i de private byerhverv ekskl. medicinalindustrien er faldet betragteligt siden slutningen af 2021.

DI mener, det er vigtigt, at der er fokus på, hvordan få superstjerne-virksomheder påvirker dansk økonomi. Beregninger fra DI viser, at de 1 pct. mest værdiskabende industrivirksomheder er en vigtig vækstmotor for dansk økonomi. De tegner sig for godt 13 pct. af den samlede private værdiskabelse og en endnu større andel af eksporten og den betalte selskabsskat.

DI mener, at vi skal sikre konkurrencedygtige skatter og afgifter således, at superstjerne-virksomhederne fortsat har lyst til at vokse med afsæt i Danmark. DI anbefaler fx, at den midlertidige forhøjelse af FoU-fradraget gøres permanent, så det forbliver på 130 pct.

DI deler vismændene grundlæggende analyse af råderummet. Dvs. råderummet i 2030 er tilstrækkelig stort til, at der fra politisk side er mulighed for at prioritere forsvar, udvikling af velfærden, investeringer i klima, konkurrencekraft og flere hænder. Konkret viser vismændenes analyse, at råderummet i 2030 vil udgøre 29 mia. kr. efter udgifter til forsvar, grøn fond og et offentligt forbrug, der følger et demografi- og velstandstræk i 2025-30. DI har selv beregnet, at der er et frit råderum på knap 20 mia. kr.

Med vismændenes opgørelse af råderummet afvises præmissen om, at prioriteringer af skattelettelser vil forringe velfærden. DI ser netop investeringer i klima, manglen på hænder og

konkurrencekraft, som centrale værktøjer til, at Danmark vedbliver med at være konkurrence-dygtigt og i udvikling.

Fx bakker DI op om regeringens ambition om at nedsætte skatten på arbejde. Det er et vigtigt skridt på vejen til at forbedre virksomhedernes rammevilkår i den internationale konkurrence om arbejdskraft. Imidlertid mener DI, at det afsatte råderum til en skattereform bør udvides, hvilket vismændenes råderumsopgørelse også viser, at der er plads til.

DI mener, at regeringens skattereform bør indrettes, så den målrettes manglen på arbejdskraft. Det indebærer, at den såkaldte top-topskat droppes og den foreslåede justering af beskæftigelsesfradraget i højere grad fokuseres mod at hæve det maksimale beskæftigelsesfradrag. Dette vil sikre, at flere deltidsansatte vil opleve en større gevinst ved at øge deres arbejdstid.

DI deler vismændenes holdning til, at det i praksis har været vanskeligt at mindske administrationsomkostningerne i det offentlige blandt andet fordi, det kræver systematisk forandring på tilskyndelsessiden. DI er imidlertid stærkt bekymret over den aktuelle udvikling, hvor antallet af offentlige ansatte inden for offentlig administration både stiger i andel og antal. Aktuelt udgør gruppen over 100.000 personer.

Modsat vismændene mener DI, at det kan være hensigtsmæssigt at opstille måltal for besparelser. Konkret foreslår DI besparelser inden for offentlig administration på samlet set 8 mia. kr. i 2030, hvilket vil bringe niveauet tilbage til 2019/2020-niveau. Måltal og rammereduktioner i fx staten vil tvinge offentlige topledere til at sætte mere lup på bureaukratiet. Imidlertid bør man fra politisk side understøtte med initiativer, der skaber mere frisættelse i den offentlige sektor. Et eksempel herpå er den værdibaserede registreringsafgift, som i dag kræver over 300 årsværk ansat til administration og mindst tilsvarende årsværk i det private. Denne registreringsafgift kan erstattes af en beskatningsmodel baseret på tekniske karakteristika, hvilket vil medføre en markant lettelse af de administrative byrder, der i dag påhviler både staten og bilforhandlerne, uden der sker nævneværdige ændringer af bilbeskatningen.

SMVDANMARK

Økonomisk politik

Formandskabet anbefaler en strammere finanspolitik end den af regeringen planlagte. Med øjnene på fx opbremsningen i tysk økonomi bør man overveje, om tiden er til en særlig stram finanspolitik. Formandskabet påpeger, at dansk økonomi udvikler sig i forskellige tempi, hvor fx medicinalindustrien oplever fremgang, mens den øvrige økonomi synes at stagnere. Det understreger behovet for, at rammevilkårene for dansk erhvervsliv generelt understøtter en sund konkurrence, der sikrer løbende omstilling og tilpasning af arbejdsstyrke og kapitalapparat. Det forudsætter bl.a. løbende investeringer. Den mest effektive måde at understøtte investeringer i økonomien bredt ville være selskabsskattelettelser, der ikke er målrettet bestemte brancher, virksomheder eller produkter, men i stedet de investeringer, der giver det største afkast.

Set ift. regeringens målsætning om at omlægge erhvervsstøtten er SMVdanmark enig med formandskabet i, at erhvervsstøtteordninger skal kunne begrundes ud fra samfundsøkonomiske hensyn. Det gælder også, om målet med erhvervsstøtten mere effektivt kunne opnås ad anden vej (fx afgifter for at fremme grøn omstilling), samt hvad for en gevinst samfundet kunne opnå ved at anvende provenuet på en generel selskabsskattelettelse. Sådanne regnestykker kan være med til at øge gennemsigtigheden af prisen for den førte politik for såvel politikere som iagttagere.

Formandskabet anbefaler også, at der gives mulighed for mere decentrale lønforhandlinger i det offentlige. Generelt er Danmark udfordret ved, at store dele af produktionen af velfærdsydelser ikke er konkurrenceudsatte. Fraværet af reel konkurrence mellem leverandører af offentlige ydelser betyder, at politisk bestemte lønstigningerne risikerer at øge omkostningerne i den offentlige sektor unødvendig meget ift. merværdien af den service, som styrkes.

Netop pga. et fravær af konkurrence er det også umuligt at vide, om administrationsomkostningerne i det offentlige er for høje eller for lave. I et velfungerende marked vil virksomhederne løbende reducere unødvendige omkostninger, mens nødvendige omkostninger fastholdes. Bureaukrati er blot en omkostning, som i nogle tilfælde giver et afkast, i andre tilfælde ikke. Som formandskabet rigtigt påpeger, så nytter det ikke noget med at reducere administrationsudgifter, hvis man ikke samtidig ser på tilskyndelsessiden. Man kunne tage udgangspunkt i Produktivitetskommissionens arbejde, som opridsede forklaringer på, hvorfor bureaukrati og administration vokser på trods af politiske målsætninger om det modsatte. SMVdanmark vil gerne opfordre formandskabet til at behandle bureaukrati i en fremtidig rapport, da emnet berettiger en grundig dansksproget fagøkonomisk behandling.

Formandskabet mener, at lagerbeskatningen af kursgevinster grundlæggende er fornuftigt. Det er vi delvist uenige i. De gode egenskaber ved lagerbeskatning bygger – bl.a. – på en antagelse om likvide og perfekte kapitalmarkeder samt symmetrisk beskatning. Disse betingelser er ikke opfyldt.

I virkeligheden er der store transaktionsomkostninger, og der kan også være betydelige forhindringer ift. at rejse kapital til at betale en skat. At sælge aktierne for at finansiere regningen vil derudover i sig selv påvirke kursen negativt. Desuden er tidspunktet for værdiansættelsen vilkårlig. Derfor er der tale om beskatning af hypotetiske indtægter. Som rådet også peger på, er beskatningen asymmetrisk, idet underskud og overskud ikke behandles ens.

Formandskabet er bekymrede for betydningen af den nye universitetsreform, der vil skære i længden af uddannelserne, fordi det kan skade dimittendernes produktivitet og medføre et velstandstab. Dog mangler formandskabet at forholde sig til, hvad et evt. øget optag på uddannelser, hvor dimittendefterspørgslen er større, kan have af positive effekter på arbejdsmarkedet.

I SMVdanmark deler vi formandskabets bekymring ifb. med at fjerne skatteforvridningsfaktoren, når man laver samfundsøkonomiske konsekvensvurderinger. Skatteforvridningen på 1,1 er i forvejen relativt lav, og ud fra en alt andet lige vurdering vil en øget skat mindske arbejdsudbud.

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

SMVdanmark vil gerne kvittere for et spændende kapitel om huslejereguleringen. Vi studser over, at formandskabet fremhæver et par argumenter for huslejeregulering (markedskoncentration samt uventede huslejestigninger), som empirisk og teoretisk ikke er velunderbygget. Overdreven markedskoncentration er ikke påvist, og hvorfor skulle det ikke være muligt at indarbejde klausuler i en lejekontrakt, som beskytter lejer mod utidig opsigelse af lejekontrakten eller urimelige prisstigninger?

Huslejeregulering gør det mindre attraktivt at sikre vedligeholde den eksisterende boligmasse, og derfor kan huslejeregulering få konsekvenser for boligmassens klimabelastning.

Der er få emner, som økonomer er mere enige om, end at priskontrol er dybt skadeligt. Derfor burde formandskabet have meldt tydeligere ud, at huslejereguleringen var en særdeles omkostningsfuld måde at opnå et velfungerende boligmarked på og opfordrede politikerne til at afvikle priskontrollen inden for en så kort tidshorisont som mulig.

Samme pointer gælder formentlig i øvrigt også andelsboligmarkedet, som udgør yderligere 30 pct. af boligmassen i hovedstaden. Priskontrol her må også indebære betydelige effektivitetstab.

Kapitel V: Tidlig sundhedsindsats

SMVdanmark vil også gerne kvittere for et grundigt og spændende kapitel om mulige dynamiske effekter ved offentligt forbrug. Selvom dynamiske effekter af højere offentlige sundhedsudgifter er vanskelige at påvise, er udgangspunktet i Danmark ikke desto mindre, at sundhedssystemet i vid udstrækning drives af det offentlige. SMVdanmark mener, at der bør være større fokus på forebyggelse i sundhedssystemet. Derfor ser vi med bekymring på udsigten til, at bl.a. motionstilbud fremover skal momspålægges.

LANDBRUG & FØDEVARER

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Forhandlinger om højere offentlige lønninger

Formandskabet konstaterer, at de kommende forhandlinger mellem regeringen og arbejdsmarkedets parter om nye løn- og arbejdsvilkår for nogle grupper af offentligt ansatte kan være hensigtsmæssig, hvis det bidrager til at løse strukturelle udfordringer med mangel på arbejdskraft i dele af den offentlige sektor. Landbrug og Fødevarer (L&F) deler formandskabets synspunkt om, at højere løn til nogle grupper bør være baseret på veldokumenterede kriterier for arbejdskraftmangel.

L&F mener dog ikke, at det er hensigtsmæssigt, at man har afsat et ekstraordinært milliardbeløb til forhandlingerne, da det er med til at udvande den danske model. Af hensyn til Danmarks konkurrenceevne er det vigtigt, at det ekstraordinære lønløft på 3 mia. kr. ikke bryder med det styrende princip for løndannelsen i den offentlige sektor om, at den samlede lønudvikling i det

offentlige følger lønudviklingen i den private sektor. L&F mener, at mere lokal løndannelse i den offentlige sektor er at foretrække, når det handler om at fastholde og rekruttere medarbejdere.

Nye ejendomsvurderinger

L&F mener ligesom formandskabet, at det er positivt, at det nye boligsattesystem endelig træder i kraft. Formandskabet mener, at en ejendomsvurdering skal afspejle en gennemsnitlig markedsværdi for en bolig med de pågældende karakteristika. Formandskabet mener, at en observeret handelspris, som afviger herfra, ikke nødvendigvis afspejler en fejl i vurderingen. L&F er ikke enig heri og mener derimod, at i de tilfælde, hvor der foreligger en observeret handelsværdi for en ejerbolig, skal den altid veje tungest i vurderingen.

L&F ser som udgangspunkt, at ejendomsvurderingerne er så gennemskuelige som muligt, og at de i tråd med den hidtidige praksis ligger op ad et konservativt skøn for de reelle handelspriser. En ejer skal kunne forholde sig til de endelige vurderinger uden først at skulle igennem diverse klageinstanser. Af hensyn til tilliden til skattesystemet er det centralt, at borgere og virksomheder kan genkende de vurderinger, som de modtager.

Erhvervsstøtte

Formandskabet finder det problematisk, at ekspertgruppen for fremtidens erhvervsstøtte skal komme med forslag, der sparer 2 mia. kr. og øger den strukturelle beskæftigelse med 4.000 personer. Formandskabet havde gerne set, at gennemgangen i stedet havde taget udgangspunkt i tilstedeværelsen af markedesfejl og cost-benefit-analyser.

L&F mener, at erhvervsstøtte kan være nødvendig for at sikre mere lige konkurrence og rammevilkår i forhold til vores store samhandelslande. Det kan ligeledes være nødvendigt for at sikre implementering af nye teknologier. L&F mener, at oversigten over erhvervsstøtte fra Erhvervsministeriet giver indtryk af, at det er nemmere at finde 2 mia. kr., end det reelt er, da de økonomiske skøn er angivet i umiddelbar effekt og dermed ikke tager højde for adfærdsændringer. Fremadrettet bør Erhvervsministeriets oversigt over erhvervsstøtte bedre redegøre for ordningernes samfundsøkonomiske værdi og adfærdsvirkning.

Reform af universitetsuddannelserne

Formandskabet kommenterer på sommerens politiske aftale om at reformere universitetsuddannelserne, så 10 pct. af pladserne på kandidatuddannelserne fremover forkortes, og yderligere 20 pct. af pladserne omdannes til erhvervs kandidater. Formandskabet foreslår, at evalueringen af de eksisterende erhvervs kandidat-uddannelser fastholdes, hvilket L&F kan bakke op om, da evalueringen kan give værdifuld information om, hvordan de nye erhvervs kandidat-uddannelser implementeres bedst muligt.

Klimapolitik

Formandskabet nævner i flere sammenhænge fordelene ved at øge afgifterne på brændstof til transport. Formandskabet forholder sig dog ikke til, at den tunge transport allerede er omfattet af en ny kilometerbaseret afgift fra 2025. En forhøjelse af brændstofafgifterne vil medføre yderligere meromkostninger for den tunge transport. L&F er derfor ikke enig med formandskabet i, at brændstofafgifterne bør forhøjes uden lempelser på fx den planlagte kilometerbaserede afgift.

Ministeriernes konsekvensvurderinger

Formandskabet vurderer Skatteministeriets nye hjemmeside med en oversigt over regneprincipper og konstaterer, at der er rum for forbedringer ift. dokumentation af konsekvensvurderingerne. L&F er enig i kritikken og mener, at ministerierne bør være bedre til at dokumentere deres beregninger, herunder med konkrete henvisninger til de empiriske studier, der anvendes, når centrale parameterverdier i ministeriernes modeller og beregninger fastsættes. L&F finder ligeledes, at ministerierne bør forholde sig til seneste viden og indarbejde den i deres arbejde. Mere åbenhed og uddybning omkring de konkrete konsekvensvurderinger kan gøre det tydeligere over for beslutningstagere, hvilke usikkerheder der er forbundet med de enkelte vurderinger.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Aktuelle udsigter for dansk økonomi

L&F deler overordnet set formandskabets vurdering af den aktuelle konjunktursituation i Danmark og internationalt. L&F kvitterer for formandskabets opdeling af vækstudsigterne i to dele; en del, der foregår i Danmark, og en del, der foregår udenfor Danmarks grænser og samtidig indgår i dansk BNP. Det er et relevant bidrag til forståelsen af dansk økonomis aktuelle tilstand.

L&F er enige i de nedadrettede risikofaktorer knyttet til udviklingen i den internationale økonomi, som formandskabet opstiller. L&F mener, det især vil påvirke dansk økonomi og beskæftigelse negativt, hvis der er en svagere vækst end ventet på Danmarks store eksportmarkeder og/eller reel energimangel til vinter.

Beskæftigelsesudviklingen

Beskæftigelsen er steget markant de seneste år. L&F noterer, at formandskabet vurderer, at beskæftigelsen aktuelt er 3 pct. over det strukturelle niveau. Det indikerer, at der fortsat er et betydeligt pres på arbejdsmarkedet. Dette kan føre til ubalancer på arbejdsmarkedet og øge sandsynligheden for en mere langvarig lavkonjunktur i tilfælde af et økonomisk tilbageslag.

Finanspolitikken

Formandskabet vurderer, at finanspolitikken er lempelig i forhold til 2019, idet den kumulerede finanseffekt indebærer et løft i BNP på ca. 0,1 pct. i 2024 ift. 2019. Beskæftigelsesgabets størrelse er i samme periode steget ca. 1,5 pct.-point. I lyset af den forventede konjunktursituation mener formandskabet, at finanspolitikken for 2024 bør strammes ift. det planlagte. L&F er enig i formandskabets anbefaling til en stram finanspolitik i lyset af kapacitetspresset på arbejdsmarkedet og det høje inflationsniveau.

Råderum frem mod 2030

L&F noterer, at formandskabets opgørelse af det finanspolitiske råderum i 2030 er ca. 9 mia. større end Finansministeriets opgørelse af samme. L&F mener, at de løbende opgørelser af råderummet udgør vigtige pejlemærker i tilrettelæggelsen af den økonomiske politik.

Kapitel III: Finanspolitisk holdbarhed

Formandskabet vurderer, at finanspolitikken er mere end holdbar med en holdbarhedsindikator på 0,3 pct. af BNP. L&F hæfter sig ved, at den offentlige nettoformue udgør 20 pct. af BNP i

2025 og er positiv i hele fremskrivningsperioden. Det viser, at statsfinanserne i udgangspunktet er ganske robuste, også på længere sigt.

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

L&F har med interesse læst analysen om regulering af private lejeboliger og mener, det er et relevant bidrag i debatten om tilgængelighed af lejeboliger til forskellige indkomstgrupper i hele landet.

DANSK ERHVERV

Bekymrende at holdbarheden af de offentlige finanser er forringet meget

Først og fremmest bemærker vi, at forværringen i den langsigtede holdbarhedsindikatoren er markant, og at det næsten udelukkende skyldes et stigende offentligt forbrug. Det er en stor ændring, der sker på et enkelt år. Og det er en bekymrende udvikling og et tydeligt tegn på det velfærdspres, der allerede nu er begyndt at melde sig inden vi for alvor har mærket den demografiske modvind i Danmark. I lyset af yderligere usikkerheder om bl.a. fremtidig arbejdstid øger det risikoen for, at holdbarheden bliver uholdbar.

Vigtigt at vurdere behovet for at underskudsfinansiere 2030 planen med 0,5 pct. af BNP i 2030
Ift. de mellemfristede offentlige finanser sætter vi pris på, at vismændene nu også er startet med at opgøres det finanspolitiske råderum. Det er samtidig godt, at forudsætningerne og usikkerhederne i opgørelsen af råderummet bliver gjort meget klart i kapitlet. I den sammenhæng er det vigtigt at vurdere og diskutere behovet for, at Regeringen har en målsætning om, at den strukturelle saldo er -0,5 pct. af BNP i 2030, og at vi på den måde underskudsfinansierer en kommende 2030 plan?

Finanspolitikken bør dæmpe kapacitetspresset

Ift. finanspolitikken på kort sigt er vi enige med vismændene i, at den nuværende finanspolitik bør dæmpe kapacitetspresset i dansk økonomi. Risikoen for en løn- og prisspiral er aftaget, men den er ikke forsvundet. Derfor er det nødvendigt med en stram finanspolitik. Vi foretrækker, at det sker ved at sænke den offentlige beskæftigelse til niveau fra før coronakrisen. Gerne med fokus på at nedbringe den administrative andel af den offentlige beskæftigelse, som regeringen også har fokus på i FFL24.

Regeringen bør inddrage ny viden om effekter af topskattelettelser i en kommende skattereform

Ift. Rådets bemærkninger til ministeriernes konsekvensvurderinger, herunder ift. omlægning af topskatten, er vi enige i behovet for mere åbenhed om dokumentationen for regnereglerne i ministerierne. Herudover vil vi på baggrund af den nye viden om de mere positive effekter af omlægningen af topskatten gerne opfordre regeringen til at inddrage den nye viden ifm. en kommende skattereform.

Et økonomisk problem med demografisk modvind og stagnation i arbejdsstyrken

Rådets skriver, at det næppe er et selvstændigt økonomisk problem, at vi står over for markant demografisk modvind med mange flere ældre og stagnation i arbejdsstyrken fremover. Om-

vendt vil det være et økonomisk problem, hvis de offentlige finanser bliver uholdbare pba. politiske beslutninger om bl.a. velfærdsstigninger, stærkere forsvar eller den grønne omstilling. I kapitel tre fremgår det, at konsekvenserne af at lade stå til ift. stagnationen i arbejdsstyrken de kommende år er stigende priser relativ til de udenlandske, forringet konkurrenceevne, forringet betalingsbalance og et skift i beskæftigelsen fra eksporterhverv til hjemmemarkedserhverv. Det mener vi er et økonomisk problem. Uden nye reformer kommer den strukturelle beskæftigelse i den private sektor ikke til at kunne vokse de næste mange år. Og den faktiske private beskæftigelse står ifølge FM's fremskrivninger til at skulle falde med over 100.000 frem mod 2030. Så ud over produktivitetstigninger skal al vækst i danske virksomheder de næste mange år med andre ord ske i udlandet. Derfor har vi også en ambition og en målsætning om, at arbejdsudbuddet skal hæves markant de kommende år, og ser frem til, at regeringen snart fremlægger en ambitiøs 2030 plan, der skaffer flere kolleger til vores virksomheder og som styrker væksten i dansk økonomi. Det vil også stille os meget bedre i konkurrencen om at tiltrække flere kolleger til arbejdsmarkedet, som mange andre lande i Europa allerede er i fuld gang med.

Behov for langsigtet klimapolitik og en markedsbaseret tilgang ift. energiøer og havvind

Omkring 2025 målet, så er der knap 100 dage til målperioden går i gang (2024-26). I forhold til en omkostningseffektiv grøn omstilling, så er det afgørende, at der er tilstrækkelig tid for virksomhederne til at foretage de konkrete investeringer som nedsætter udledningen. Der er nu gået knap 4 år siden 70% målet blev besluttet. Givet det fremskredne tidspunkt, så er det højst usikkert, hvor mange investeringer man kan nå at foretage, og som har effekt inden 2026, hvor målperioden slutter.

Ift. bemærkningerne om statsligt ejerskab af havvind, så mener vi ikke der er nogen faglig begrundelse for det som middel til at sikre en statslig ressourcerente. Desuden er økonomien i projekterne og i værdikæden udfordret, så det er et spørgsmål, hvor stort et skatteprovenu der overhovedet kan opkræves. Jo højere beskatning der er af havarealerne, jo lavere udbygning vil der finde sted.

Samtidig er det statslige ejerskab en unødigt økonomisk risiko for staten indenfor et kommercielt velfungerende marked, hvor der er rigeligt kapital og kommercielle aktører. Der er derfor ikke behov for statsligt delejerskab. Derudover er ideen med statsligt medejerskab af havvindmølleparker totalt uprøvet, og der er ingen erfaringer med dette indenfor branchen noget sted i verden.

I øvrigt er det vigtigt for udrulningen af mere VE i Danmark, at der politisk sættes hårdt ind over for dumping og subsidier, der lige nu rulles ud på de internationale markeder inklusiv i Europa, og at der sikres en level playing field ift. de danske virksomheder og udrulningen i Danmark.

FORBRUGERRÅDET TÆNK

Formandskabet behandler flere steder i rapporten de stigende priser og stigende renter (fx side 47 – 48). Det sker primært med fokus på virkningen på den samlede makroøkonomiske aktivitet.

Forbrugerrådet Tænk kan gennem vores kontakt med forbrugerne konstatere, at rigtig mange forbrugere er hårdt ramt privatøkonomisk. Forbrugerrådet Tænk kunne ønske en analyse af, hvordan inflation og rente påvirker forskellige gruppers privatøkonomiske situation. Nogle forbrugere havde en stram økonomi, allerede inden prisstigningerne begyndte at eskalere. Det gælder særligt forbrugere med små indkomster, små rådighedsbeløb og en snæver økonomi som fx pensionister, studerende, lavtlønnede og folk på overførselsindkomst. Her er forbruget typisk allerede skåret ned til et minimum og vaner allerede ændret. Forbrugere rammes også hårdt af renteutviklingen. Stigende lånerenter rammer boligejere og forbrugere med forbrugslån hårdt. Samtidig er indlånsrenterne i bankerne fortsat markant lave således, at opsparing ikke belønnes svarende til de generelt stigende renter i samfundet. Samtidig har bankerne mulighed for at placere forbrugernes indlån til en høj risikofri rente i nationalbanken. For mens bankernes indlånsrente i Nationalbanken det seneste år er steget fra ca. 0 pct. til omkring 3,5 pct., er kundernes indlånsrente i bankerne i store træk forblevet på omkring 0. Når bankerne kan placere risikofrit til høj rente i nationalbanken, hæmmer det konkurrencen om at udlåne midlerne ud til privatkunder og erhvervsliv. Dette bidrager til at udlånsrenterne er højere end de eller ville være. Forbrugerrådet Tænk finder at den aktuelle situation med lave indlånsrenter for forbrugeren og høje udlånsrenter peger på en uhensigtsmæssighed i prisdannelsen på bankmarkedet.

I rapporten (side 68) fremhæves det, at energipriserne er faldet betydeligt siden slutningen af 2022. En af de medvirkende årsager til prisfaldet var den milde vinter i Europa, hvor efterspørgslen efter energi var lavere end normalt. På trods af de nuværende relativt lave energipriser er der stadig en risiko for stigende energipriser og energimangel til vinter. Forbrugerrådet Tænk finder, at det er vigtigt, at formandskabet i rapporten fortsat har fokus på risikoen for stigende energipriser. For Forbrugerrådet Tænk understreger det vigtigheden af, at der fortsat presses på for en grønne omstilling af energisektoren, herunder et stærkt fokus på, hvilke virkemidler der er mest effektive i denne omstilling, og at der her også fokuseres på energi-ulighed, da stigende energipriser rammer skævt.

I rapporten omtales udviklingen i fødevarerpriserne (side 80) herunder udviklingen i inputpriserne til fødevarerektoren. I Forbrugerrådet Tænk møder vi til stadighed undren hos forbrugere over, hvor langsomt fødevarerpriser i butikker har reageret på faldende energipriser og råvarepriser. Vi er opmærksom på, at detailhandlen typisk indgår langsigtede kontrakter hos leverandørerne. Men Forbrugerrådet Tænk finder ikke, at dette kan være hele forklaringen, og vi kunne ønske at formandskabet ved lejlighed analyserede, om der er uhensigtsmæssige mekanismer i prisdannelsen der gør, at forbrugeren ikke får den hurtig glæde af faldende energi- og råvarepriser når de køber ind. Alt andet lige vil sådanne uhensigtsmæssigheder også kunne bidrage til at holde inflationen i gang.

Vi støtter overordnet de foreslåede ændringer i afvikling af møderne i DØR med følgende kommentarer:

- Det er fortsat relevant med organisationernes skriftlige (evt længere) kommentarer i den endelige rapport
- Mht. de 2 minutters indlæg lægges der op til at fokus primært er på "implikationer for den økonomiske politik". Forbrugerrådet Tænk finder, at det er vigtigt for rådet og rådets virke at også andre perspektiver tages op. Hensigten med inddragelse af forskellige rådsmedlemmer er netop muligheden for at inddrage forskellige samfundsperpektiver fra forskellige samfunds-positioner og dermed få nuanceret rapporten.

CEPOS

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

CO₂-afgift

Vismændene har tidligere rigtigt påpeget, at delmål for CO₂-udledning gør den grønne omstilling dyrere. Det bør som minimum sikres, at delmålene opfyldes så omkostningseffektivt som muligt. Vismændene har ret i, at regeringens forslag om øget CO₂-fortrængning ikke er omkostningseffektivt.

Tværtimod er det vigtigt, at den generelle CO₂-afgift er det centrale redskab i den grønne omstilling, og at den også bør benyttes til at opnå politiske delmål med. Hvis politikerne har svært ved at nå deres 2025-mål, bør afgiften indføres hurtigere end planlagt.

Vi advarer mod forslaget om at justere på CO₂-afgiften specifikt i transportsektoren. Det er stor usikkerhed om, hvor højt transportsektoren bør beskattes, og en justering bør afvente, at der kan indføres trængselsafgifter.

Lagerskat

Lagerprincippet er under ideelle omstændigheder et godt princip at beskatte efter, men det kræver, at en række betingelser er opfyldt, herunder symmetrisk behandling af tab og gevinster, mulighed for korrekt værdiansættelse, og at kursændringer ikke primært afspejler forventninger til fremtidige indkomster.

Når det gælder behandlingen af selskabers udbytter og kursgevinster bør der slet ikke ske beskatning. Hovedprincippet om, at aktieposter på mindst 10 pct. er skattefri, bør udbredes også til såkaldte porteføljeaktier.

Ejendomsvurderinger

Vismændene har ret i, at det er hensigtsmæssigt med nye ejendomsvurderinger og ejendomsværdibeskatning af den løbende værdi. Derimod er det tvivlsomt, om der kan skabes troværdige grundvurderinger. Grundvurderingerne fungerer primært som fordelingsnøgle for en kopskatteagtig skat, grundskylden, som i stedet og mere troværdigt kunne udskrives på grundlag af

historiske vurderinger. Vismændene har selv tidligere påvist, at grundskylden nedvælttes i grundværdierne.

Højere offentlige lønninger

Den nuværende reguleringsordning for offentlige lønninger sikrer, at den offentlige sektor ikke bliver lønførende. Særligt – som det regeringen er i gang med ved uddeling af yderligere 3 mia. kr. – kan på længere sigt udfordre dette. Det kunne vismændene med fordel have behandlet i rapporten.

Lavere administrative udgifter i den offentlige sektor

Vismændene kunne med fordel skrive lidt mere om, hvordan man kunne sikre de rette incitamenter/tilskyndelser til reduktion i administrationen. Eksempelvis har CEPOS konkret forslået et bureaukratloft som en mulig løsning.

Vismændene nævner, at væksten i udgifterne til administration skal ses i lyset af, at den offentlige beskæftigelse som andel af den samlede strukturelle beskæftigelse er på omtrent det laveste niveau siden 1980'erne. Man kan diskutere, hvorfor og om dette er vigtigt. Det væsentligste må være, at mængden af administratorer er historisk høj. Vismændene kunne endvidere med fordel have udarbejdet en analyse af, hvor væksten i den offentlige beskæftigelse er sket, samt en analyse af muligheden for substitution mellem varme og kolde hænder i den offentlige sektor.

Reform af universitetsuddannelserne

Beskæftigelsesmuligheder (ledighed) er i mindre grad anvendelig som dimensioneringsredskab for uddannelser, der i høj grad er rettet mod den offentlige sektor, da beskæftigelsen ikke fastsættes på almindelige markedsvilkår.

Vismændene konkluderer meget kategorisk vedrørende en positiv kausal sammenhæng mellem længere uddannelse og højere produktivitet. Det kunne med fordel blødes op, ellers bør der argumenteres mere udførligt med udgangspunkt i den videnskabelige litteratur. Der bør gælde samme dokumentationsbyrde for effekten af udgifter til uddannelse som vismændene stiller til effekten af erhvervstilskud.

Dynamiske effekter af lavere skat på arbejde

Vismændene understreger, at den nyeste forskning af Kleven mfl. (2023) viser, at de skadelige effekter af høje marginalskatte er mærkbart større end Finansministeriet indregner. Kleven mfl. finder en elasticitet på 0,4-0,5 for højtlojnnede, hvor Finansministeriet indregner en elasticitet på 0,08 for topskatteydere. Dvs. det nye studie finder skadevirkninger, som er ca. fem gange så store, som Finansministeriet finder mht. topskat.

Også andre nyere studier peger på at Finansministeriet undervurderer de skadelige effekter af høje marginalskatte. Derfor bør man forvente, at Finansministeriet opjusterer adfærdseffekterne, når arbejdet afsluttet inden udgangen af året.

Mangel på arbejdskraft

Vismændene fortjener ros for at understrege, at demografisk betinget mangel på arbejdskraft ikke er et "selvstændigt økonomisk problem", herunder at der ikke er tale om en markedsfejl.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Det er unødvendigt forvirrende, at vismændene ikke beregner et råderum på samme måde som Finansministeriet, dvs. beregner, hvor mange penge der kan anvendes til højere offentlige udgifter eller lavere skat, når det lægges til grund, at det offentlige forbrug fastholdes uændret realt, og at det strukturelle underskud skal være på 0,5 pct. af BNP i 2030.

I stedet indlægger vismændene en antagelse om udviklingen i det offentlige forbrug, og finder herefter den strukturelle saldo. Men gennem budgetlov og udgiftslofter sikrer det nuværende finanspolitiske rammeværk, at man når målet om 0,5 pct. af BNP i 2030. Det ser vismændene helt bort fra i deres fremskrivning.

Dog er det positivt at vismændene for første gang – på baggrund af deres fremskrivning til 2030—fremskrivning opgør et råderum, som kan sammenlignes med Finansministeriets.

Vismændene vurderer at råderummet frem til 2030 er 9 mia. kr. større end Finansministeriets. Det understreger, at der er et betydeligt råderum – uanset om man bruger vismændenes eller Finansministeriets opgørelse - som politikerne kan bruge på lavere skat eller højere offentlige udgifter.

Vismændene er kritiske overfor Finansministeriets råderumsopgørelse af flere årsager. Bl.a. mener vismændene, at "*Hvis skatteindtægterne stiger i en midlertidig periode kan det ikke finansiere permanente udgifter uden at svække holdbarheden.*" Det er isoleret set korrekt. Men det bindende mål i finanspolitikken er pt. saldomålet i 2030, mens der ifølge Finansministeriet er en betydelig overholdbarhed. Derfor er det ikke et problem at bruge af råderummet, heller ikke selvom det hypotetisk set kan svække holdbarheden. Vismændene har da netop også tidligere startet en debat om, hvad man skal bruge overholdbarheden på.

Vismændene anfører desuden at fordi baseline er real nulvækst i det offentlige forbrug, så er "*råderum beregnet i forhold til et forløb med offentlige besparelser*". Det er en skæv udlægning af nulvækst, som netop betyder, at man i morgen har det samme som i dag. Det demografiske træk behøves fx ikke at blive dækket af flere ressourcer, men kan også dækkes af øget produktivitet i den offentlige sektor.

Kapitel III: Finanspolitisk holdbarhed

Vismændene konkluderer at finanspolitikken er overholdbar svarende til 0,3 pct. af BNP (9 mia. kr.) Det er en kraftigt nedjustering på 0,7 pct. af BNP. Størstedelen (0,6 pct. af BNP) af nedjusteringen stammer fra et højere offentligt forbrug frem mod 2030, som følge af højere udgiftslofter.

Det er uhensigtsmæssigt, at vismændene ikke lægger budgetlovens underskudsmål på 0,5 pct. af BNP i 2030 til grund i deres fremskrivning. Udgiftslofterne indrettes jo efter, at man når

saldomålsætningen i 2030. Problemet illustreres her ved, at vismændene kommer frem til en stor ændring af holdbarheden, som i meget høj grad skyldes, at man insisterer på at se bort budgetlovens underskudsgrænse på 0,5 pct. af BNP. Det er unødvendigt forvirrende. Vi anbefaler, at rådet fremover tager udgangspunkt i budgetlovens underskudsgrænse på 0,5 pct. af BNP.

Formandskabet har ret i, at holdbarhedsbegrebet er et normativt princip for fordeling mellem generationer. Den almindelige forståelse er, at fremtidige generationer vil blive efterladt med en regning fra nuværende generationer, hvis de opretholder uændret adfærd. Derimod er det svært at se begrundelsen for og realismen i, at nuværende generationer skal finansiere, at kommende generationer måske vil prioritere anderledes. Men uanset hvilken definition af holdbarhed, der anvendes, er det en helt central problemstilling at øge produktiviteten i den offentlige sektor.

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

Vismændene dokumenterer de enorme samfundsøkonomiske omkostninger ved huslejereguleringen og de meget begrænsede positive effekter ved samme i form af omfordeling og byer med blandet beboersammensætning. Med udgangspunkt i den nye rapport samt tidligere rapporter fra vismændene og DREAM-gruppen sættes der en fed streg under, hvorfor et stort flertal af økonomer anser huslejeregulering for at være skadeligt for samfundet. Spørgsmålet bør derfor ikke være, *om* man skal afskaffe huslejeregulering, men snarere *hvordan* man afskaffer reguleringen på fornuftig vis.

Selvom vismændene dokumenterer, at der ikke er god dokumentation for de oftest anvendte argumenter for huslejeregulering (omfordeling og blandede byer), angiver vismændene to relativt nye argumenter for at regulere lejemarkedet, nemlig beskyttelse af lejer mod uventede huslejestigninger og højere leje som følge af begrænset konkurrence (høj markedskoncentration). I modsætning til dokumentationen for de skadelige effekter af huslejeregulering, fremstår disse argumenter relativt hypotetiske, og den empiriske dokumentation er da også fraværende i opsummeringen i Boks IV.6. Intet tyder således på, at eventuelle gevinster ved huslejeregulering står mål med de samfundsøkonomiske omkostninger ved huslejeregulering. Det ville have klædt rapporten, hvis dette faktum fremgik klart og tydeligt.

Den teoretiske og empiriske dokumentation for, at beskyttelse af lejer og markedskoncentration er væsentlige problemer, fremstår samlet set særdeles svagt i forhold til de veldokumenterede omkostninger ved huslejeregulering. Dette burde fremgå klart og tydeligt af rapporten.

Omkostninger ved øvrige regler under huslejereguleringen

Der savnes en kvalitativ beskrivelse af de samfundsøkonomiske omkostninger forbundet med øvrige regler i forbindelse med huslejeregulering, så som reglerne for depositum og forudbetalt leje samt reglerne for at udlejer ophæver lejemålet. Der er også væsentlige omkostninger forbundet med reguleringen af huslejestigningerne, fordi udlejer og lejer forhindres i at finde de bedste måder at håndtere fremtidige prisstigninger på.

Vismændene har en fin beskrivelse af, hvordan boligstøtte er et mere effektivt redskab end huslejeregulering til at påvirke Gini-koefficienten, og at huslejereguleringen i høj grad begunstiger høje indkomster. Derfor må det undre, at vismændene peger på, at efficiensabet ved huslejeregulering skal afvejes mod fordelingshensyn. Analysen i øvrigt viser, at huslejeregulering ikke er et effektivt fordelingsredskab.

Kapitel V: Tidlig sundhedsindsats

Vismændene analyserer de langsigtede effekter af en tidlig sundhedsindsats i form af såkaldt vederlagsfri (dvs. skattefinansieret) børnetandpleje. Tidligere har vismændene tilsvarende analyseret effekten af bemanningen i dagtilbud til børn (Dansk Økonomi, forår 2021). Den aktuelle analyse viser i lighed med den tidligere analyse, at der ikke kan påvises langsigtede effekter af de tidlige indsatser. Dermed er der heller ikke et grundlag for at indregne dynamiske effekter af de tidlige indsatser for børn i beregninger af omkostninger ved tiltag, der vedrører det offentlige forbrug. Det kan naturligvis skyldes, at disse effekter metodisk set er vanskelige at opgøre. Det er dog i den forbindelse vigtigt at være opmærksom på, at de danske registerdata giver et internationalt set exceptionelt godt grundlag for denne type analyser. Derfor bør det også bemærkes, at den manglende påvisning af langsigtede effekter af tidlige indsatser for børn også meget vel kan skyldes, at der ikke er en effekt, eller at effekten er ubetydelig sammenlignet med andre forhold, der påvirker uddannelse, indkomst mv. i voksenlivet.

Kapitlet understreger de betydelige udfordringer ved konkret at finde dynamiske effekter af offentlige udgifter. Selv hvis man havde fundet positive sundhedseffekter, udestod at eftervisse effekter på de offentlige finanser.

FINANS DANMARK

Konjunktursituation og finanspolitik

Finans Danmark har i hovedtræk samme vurdering af den aktuelle konjunktursituation som formandskabet. Vi lægger dog stor vægt på usikkerheden om især de realøkonomiske effekter af de voldsomme stigninger i styrings- og markedsrenter, som vi endnu ikke har set det fulde gennemslag af.

Vi vil samtidig gerne kvittere for en god gennemgang af udviklingen på arbejdsmarkedet, herunder den udenlandske arbejdskrafts vigtige rolle i den seneste tids udvikling. Det er Finans Danmarks vurdering, at indikationerne samlet set peger på, at presset på arbejdsmarkedet synes at have toppet. Det underbygges til dels af den nedadrettede revision i aktiviteten i 2. kvartal ifølge nationalregnskabet, som fulgte efter formandskabets prognose.

Pres på arbejdsmarkedet og på priser og lønninger skal tages alvorligt og taler isoleret set for en stramning af finanspolitikken, som formandskabet er inde på. Da de realøkonomiske risici som følge af rentestigningerne hovedsageligt er nedadrettede, og presset på arbejdsmarkedet synes at have toppet, er det imidlertid Finans Danmarks vurdering, at man skal være varsom med at stramme finanspolitikken; vi anbefaler samlet set en neutral finanspolitik for 2024.

Boligmarkedet

Formandskabet bemærker, at boligmarkedet har været i modvind det seneste år, hvilket har vist sig i et mærkbart fald i boligpriserne gennem 2022 og de første måneder af 2023. Boligmarkedet ser dog ud til at have stabiliseret sig med en tendens til fremgang hen over sommeren 2023, og formandskabet forventer en svag fremgang i boligpriserne i 2024.

Finans Danmark er enig i, at faldet i boligpriserne ser ud til at være bremsset op, og at der igen er positive tendenser på boligmarkedet. Det skal imidlertid ses i sammenhæng med, at aktiviteten på boligmarkedet i slutningen af 2022 og begyndelsen af 2023 var på et meget lavt niveau, samtidig med at der er store forskelle i udviklingen på boligmarkedet på tværs af landet. Endelig skal man holde sig for øje, at flere faktorer, herunder den markante rentestigning og den nye boligbeskatning, øger usikkerheden på boligmarkedet og dermed skønnene over prisudviklingen i den nære fremtid.

Beskæftigelsesindsats, erhvervsstøtte og særskat

Formandskabet konstaterer, at man politisk har nedsat ekspertgrupper, der skal udrede den aktive beskæftigelsesindsats, henholdsvis gentænke erhvervsstøtten. Finans Danmark er enig med formandskabet i, at det i begge tilfælde er godt, at der tilvejebringes et fagligt grundlag for en omlægning af begge områder.

Finans Danmark kan også følge formandskabet i, at det i begge sammenhænge er uheldigt, at sparekrav meldes ud, inden den fagligt baserede analyse af virkning og effekter er gennemført. Vi ville ønske, at formandskabet havde meldt lige så klart ud om det problematiske i, at finanssektoren blev pålagt en særskat, der skulle tilvejebringe et på forhånd fastlagt provenu til staten, uden at der forelå et fagligt grundlag for en sådan skat hverken før eller efter beslutningen.

Klimapolitik

Formandskabet advarer om, at regulering med kort varsel kan medføre betydelige samfundsøkonomiske omkostninger. Advarslen er foranlediget af Klimarådets vurdering, at det med den nuværende vedtagne politik ikke er sandsynligt, at vi når den reduktion i drivhusgasudledningerne i 2025, som er fastlagt i kimaloven. Finans Danmark er enig med formandskabet og vil denne sammenhæng gentage sin henstilling om, at der hurtigst muligt skabes klare politiske rammer for virksomhedernes bæredygtige omstilling. Det giver de enkelte virksomheder og deres partnere, herunder bankerne, de bedste muligheder for at fastlægge og gennemføre effektive omstillinger med færrest mulige omkostninger.

Lagerbeskatning

Finans Danmark deler formandskabets vurdering af, at lagerbeskatning i flere tilfælde samfundsøkonomisk er mere hensigtsmæssig end realisationsbeskatning. Det gælder bl.a. i forbindelse med afkastbeskatningen af pensionsopsparing, hvor skatten betales af pensionsmidler, og hvor skattesatsen er relativt lav og omtrent proportional.

Lagerbeskatning skaber imidlertid problemer i relation til beskatning af noterede porteføljeaktier. Det skyldes ikke kun den risiko for asymmetri, som formandskabet nævner; men også, at lagerbeskatningen kan medføre likviditetsproblemer, da en skat på urealiserede kursgevinster skal

betales af midler, der for iværksættere typisk er relativt begrænsede sammenlignet med kursværdien af de noterede porteføljeaktier. Likviditetsproblemerne for iværksættere øges yderligere, da ejerne i forbindelse med børsnoteringer ofte er omfattet af forpligtelser til ikke at afhænde egne aktier i et fastlagt antal år efter børsnoteringen. Konkurrencedygtige skattevilkår for iværksættere opnås mest effektivt ved, at ejere af aktier i iværksættervirksomheder, der bliver børsnoteret, har mulighed for at vælge realisationsbeskatning i op til f.eks. fem år efter noteringen.

Det er korrekt, som formandskabet anfører, at realisationsbeskatning af porteføljeaktier kan opnås ved en personlig ejerandel i et iværksætterselskab; men det vil samtidig medføre en forhøjet umiddelbar afkastbeskatning af udbytter og gevinster fra iværksætterselskabet.

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

Formandskabet bemærker, at huslejen i de fleste danske lejeboliger i dag er reguleret, blandt andet for at tilgodese lejere med lave indkomster. Det er imidlertid lejere med høj indkomst og lang uddannelse, der opnår de største besparelser i deres husleje, og reguleringen tilgodeser dermed ikke lejere med lav indkomst særlig præcist. Samtidig medfører huslejustrereguleringen, at der kan opstå et dårligt match mellem lejeboligerne og lejernes ønsker, hvilket indebærer et effektivitetstab. Det vil give et bedre match og et mindre effektivitetstab, hvis huslejen i højere grad følger udviklingen i den markedsbestemte leje, men en evt. ændring af reglerne vil være en afvejning af hensynet til effektivitet og fordeling, som må være op til politisk beslutning.

Finans Danmark mener, at det er en interessant analyse af lejeboligområdet, og den viser, at reguleringen kan have forskellige konsekvenser, der er vigtigt at have for øje i forhold til den politisk målsætning med reguleringen. Vi er dog usikre på, hvordan formandskabet i sidste ende vurderer hensigtsmæssigheden i den nuværende regulering. Hvad mener formandskabet eksempelvis om det daværende formandskabs anbefalinger fra 2001, hvor man fandt mange af de samme udfordringer med reguleringen af det private lejeboligmarked?

ARBEJDERBEVÆGELSENS ERHVERVSRÅD

Kapitel I og II: Aktuel økonomisk politik og Konjunktur og offentlige finanser

Formandskabet vurderer, at dansk økonomi de kommende år vil være i en mild afmatning. AE forventer også en afmatning i økonomien ekskl. medicinalindustrien den kommende tid. Formandskabet forventer, at beskæftigelsen falder med 20.000 personer i 2024 og 27.000 personer i 2025. AE forventer ikke, at beskæftigelsesfaldet bliver helt så kraftigt. Den positive konjunktursituation har medvirket til positiv hysterese, hvilket har fået flere varigt i beskæftigelse. Det er en af grundene til, at AE mener, at beskæftigelsesgabets aktuelle ikke er så højt, som hverken formandskabet eller Finansministeriet vurderer.

Vi bør ikke stramme finanspolitikken yderligere i 2024

Formandskabet opgør en finanseffekt på 0,2 pct. af BNP i 2024 set ift. 2023. Det er ifølge formandskabet for lempeligt. En neutral finanspolitik er efter AE's vurdering hensigtsmæssigt i

lyset af udsigterne for Danmarks økonomi. Som formandskabet viser, er Danmarks økonomi gået i stå, når man ser bort fra medicinalindustrien.

Råderumsopgørelser er meget følsomme over for metodevalg

Formandskabet opgør det økonomiske råderum 2024-2030 til 64 mia. kr., hvilket er 9 mia. kr. højere end Finansministeriets skøn. AE kvitterer for, at formandskabet har opgjort råderummet. AE har tidligere peget på, at råderummet var undervurderet med op imod 10 mia. kr., fordi den strukturelle beskæftigelse undervurderes.³ Det vurderer AE, stadig er tilfældet.

Ejendomsbeskatningen bør øges

Formandskabet anfører, at ejendoms- og ejendomsværdibeskatning er to meget vigtige dele af skattesystemet. Formandskabet mener derfor, at det er positivt, at beskatningen snart igen kommer til at følge ejendommens værdi. Formandskabet nævner, at ejendomsværdiskatten fortsat vil være lavere end i et neutralt skattesystem. AE er enig i, at det er meget positivt, at ejendomsbeskatningen igen vil følge værdierne. AE mener dog, at man burde have indført en højere sats, så grunde og ejendomme ikke underbeskattes i forhold til det neutrale. Det ville give færre forvridninger i det samlede skattesystem. I 2001, da nominalprincippet blev indført under Anders Fogh Rasmussen, var ejendomsværdiskattesatsen 1 pct. I det nye system bliver satsen de facto inkl. forsigtighedsprincippet 0,4 pct.

Lagerbeskatning er fornuftig trods ulemper

Formandskabet behandler spørgsmålet om lagerbeskatning af porteføljeaktier i holdingselskaber. Formandskabet påpeger, at lagerbeskatning af kursgevinster grundlæggende er et fornuftigt princip, da det umiddelbare alternativ, realisationsbeskatning, som følge af udskydelsen af skattebetalingen indebærer udhuling af skattens reelle værdi og kan lede til indlåsnings effekter. AE er enig i formandskabets betragtninger om, at lagerbeskatningen af porteføljeaktier i holdingselskaber er fornuftig, da skatten ellers kunne udskydes i meget lang tid.

Nyt studie konkluderer, at lavere marginalsat øger indkomsten – ikke arbejdstiden

Formandskabet fremhæver, at et nyere studie for Danmark (Kleven mfl., 2023) peger på, at ændringer i marginalsatten har væsentlig større adfærdseffekter end de regneprincipper, som de økonomiske ministerier lægger til grund ved omlægning af topskatten. AE bemærker, at studiet ikke konkluderer, at lavere skat øger arbejdsudbuddet mere end hidtil antaget, eller at topskattelempelser får en højere selvfinansieringsgrad. Virkningen på de offentlige finanser af øget produktivitet er således ikke entydig. Det har formandskabet behandlet i deres seneste produktivetsrapport.⁴

Kapitel III: Finanspolitisk holdbarhed

Formandskabet har nedjusteret deres skøn for HBI fra 1 pct. af BNP til 0,3 pct. af BNP. Formandskabets skøn er markant lavere end Finansministeriets skøn (1,5 pct.). Selvom formandskabets skøn er markant nedjusteret, så er det stadig positivt og peger derfor stadig på, at vi har overholdbare offentlige finanser.

3) <https://www.ae.dk/analyse/2023-08-raaderummet-er-stadig-undervurderet-med-op-mod-10-mia-kr>.

4) <https://dors.dk/vismandsrapporter/produktivitet-2023>.

Der er nogle metodevalg i formandskabets skøn, som AE undrer sig over. For det første plejer formandskabet at følge OECD's langsigtede renteskøn, men har her valgt at nedjustere renteskønnet med mindre, end OECD gør. Hvis formandskabet havde fulgt deres almindelige praksis, ville holdbarheden nemlig være blevet uendelig stor. I stedet har man valgt en mindre nedjustering, som reducerer holdbarheden med 0,2 pct.point. Det virker paradoksalt, at man for at undgå en uendelig stor opjustering, har valgt et renteskøn, som indebærer en nedjustering. For det andet peger det på en uhensigtsmæssighed i beregningen, at et ændret loft for 2027 kan rykke så meget – ikke mindst i lyset af, at Finansministeriet opjusterede deres holdbarhedsskøn i august, hvor ministeriet indarbejdede udgiftsloftet for 2027.

Formandskabet fremfører det klassiske argument, at det ikke er de nuværende generationers ansvar at finansiere, at fremtidige generationer kan gå ned i arbejdstid. Ifølge formandskabet er det imidlertid en overvejelse af rent politisk karakter.

AE mener, at spørgsmålet om fair fordeling mellem generationer er et problem, som økonomer, herunder formandskabet, har en særlig indsigt i og kan give en vægtig ekspertvurdering af. Den slags overvejelser kan formandskabet godt håndtere, og det har formandskabet og andre økonomer også tidligere gjort.⁵

Mangel på arbejdskraft er ikke et argument for reformer, der øger det generelle arbejdsudbud
Formandskabet pointerer, at mangel på arbejdskraft som følge af demografiske ændringer i de kommende år ikke er et selvstændigt nationaløkonomisk problem, men først og fremmest kan blive et problem for holdbarheden af de offentlige finanser. Arbejdsudbudsreformer har historisk været et middel til at opnå en bedre offentlig saldo, men ikke et mål i sig selv. Det kan dog være nødvendigt med politisk indgriben på det offentlige område, hvis man ønsker, at det offentlige fortsat skal levere velfærdsydelse.

AE kvitterer for afsnittet og er enig i synspunktet. AE er enig i, at politisk indblanding på det offentlige område kan være nødvendig, idet efterspørgslen er politisk defineret og ikke bestemt af markeds kræfterne. AE mener også, at dette argument gør sig gældende i forhold til grøn omstilling, hvor arbejdskraftefterspørgslen i et vist omfang er politisk defineret. Her kan det være nødvendigt med målrettede tiltag, der sikrer, at der f.eks. er tilstrækkeligt faglærte til at realisere klimainfrastrukturprojekter.

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

Formandskabet har undersøgt huslejereguleringen af lejeboliger og diskuterer en række argumenter for og imod. Regulering af huslejen kan indebære negative effekter som forvridningstab og misallokering af boliger, men på den anden side også positive effekter som imødegåelse af markedsmagt og forbrugerbeskyttelse.

AE kvitterer for den grundige gennemgang, hvor der ikke kun fokuseres på de negative effekter, men også inddrages en række relevante positive effekter ved huslejeregulering. Regulering af

5) F.eks. i 'Dansk Økonomi, forår 2011'.

huslejer i private lejeboliger er hverken entydigt godt eller skidt og handler i høj grad om at finde den rette balance.

Formandskabet har beregnet reguleringsgevinsten ved at bo i en huslejereguleret lejebolig. De største reguleringsgevinster i kroner og øre findes blandt husstande i ældre private lejeboliger i 10. indkomstdecil, mens de største reguleringsgevinster i procent af indkomsten findes i 1. indkomstdecil.

AE bemærker, at selvom den største reguleringsgevinst i kroner og øre findes i 10. indkomstdecil, så er der tale om relativt få personer sammenlignet med f.eks. 1. decil. Der er altså tale om en stor gevinst blandt meget få. I procent er reguleringsgevinsten samtidig lavest i 10. indkomstdecil.

Formandskabet har beregnet virkningen på indkomstuligheden målt ved gini-koefficienten af huslejeregulering i ældre private lejeboliger.

AE bemærker, at formandskabet finder, at huslejeregulering mindsker indkomstforskellene målt ved gini-koefficienten, selvom dette ikke alene er sigtet med reguleringen.

SÆRLIGT SAGKYNDIG TORBEN M. ANDERSEN

Rapporten giver et godt overblik over den aktuelle økonomiske situation og de forskellige usikkerhedsmomenter knyttet til den økonomiske udvikling. Rapporten indeholder også meget interessante specialkapitler om finanspolitisk holdbarhed, regulering af private lejeboliger og effekter af tidlig sundhedsindsats. Det følgende er afgrænset til en diskussion af nogle få aspekter i rapporten.

I forårsrapporten fra 2007 blev der introduceret en finanspolitisk regel med følgende indhold: "En afvejning af de forskellige forhold indikerer, at en fornuftig finanspolitisk reaktion kan være at ændre de offentlige udgifter til forbrug og investeringer med omkring 1 pct., når outputgapet er i størrelsesordenen 1 pct. En sådan reaktion svarer til en finanseffekt på ca. ¼ pct. point ved et negativt output gap på 1%". Den finanspolitiske regel blev formuleret symmetrisk i forhold til positive og negative output gaps. I de senere års rapporter er det ikke klart, i hvilket omfang den finanspolitiske regel er anvendt, da der ikke har været henvist systematisk til reglen i forbindelse med diskussionerne af finanspolitikken i alle rapporter. I denne rapport anvendes reglen – omfortolket til at være baseret på beskæftigelsesgabet – og med udgangspunkt i en tolkning af 2019 som værende karakteriseret ved en normal konjunktursituation. Da beskæftigelsesgabet er 1.5 pct højere end i 2019, konkluderes det ifølge tommelfingerreglen, at finanspolitikken bør opstrammes med ½ pct af BNP. Der er i den aktuelle situation gode argumenter for en opstramning af finanspolitikken, men spørgsmålet om dosering og timing er mere vanskeligt. Givet både erfaringerne og udviklingen siden 2007, vil det være ønskeligt med en nærmere analyse af den diskretionære finanspolitiske muligheder og dermed også grundlaget for tommelfingerreglen. Det skal også ses i lyset af den store usikkerhed omkring opgørelsen af beskæftigelsesgabet og de store ændringer over kort tid i de økonomisk politiske anbefalinger.

Endvidere også spørgsmålet om koordinering med pengepolitikken i tilfælde af globale stød, der påvirker de pengepolitiske renter.

Kapitel III indeholder den årlige opdatering af holdbarhedsanalysen. Det er et glimrende kapitel med en god diskussion af formålet med holdbarhedsanalyser og en række følsomhedsanalyser, som også illustrerer usikkerheden omkring sådanne analyser. Holdbarhedsindikatoren beregnes til at være 0.3 pct af BNP og dermed opfyldende holdbarhedskriteriet. Indikatoren er lavere end den sidste vurdering (0.7 pct af BNP) og regeringens seneste skøn (1.5 pct af BNP). Der redegøres fint for disse forskelle i kapitlet. Forskellene og ændringer over kort tid understreger også vigtigheden af ikke at tolke holdbarhedsindikatoren for bastant. En af følsomhedsanalyserne viser betydningen af et fald i arbejdstiden – både som en individuel respons og som et resultat af overenskomstforhandlinger. Øget fritid udfordrer den finanspolitiske holdbarhed. Dette følges op af følgende kommentar: "Det vigtige spørgsmål at diskutere her er, om nutidens politikere skal reagere allerede i dag i form af yderligere budgetforbedringer for at imødekomme et sådant eventuelt fremtidigt fald i den årlige arbejdstid", eller om det mere rimeligt er de fremtidige generationer, der selv skal foretage den prioritering, herunder håndtere de implicerede finansieringskrav. Dette er et vigtigt spørgsmål, men omvendt indgår øget arbejdsindsats af fremtidige generationer i form af senere tilbagetrækning som et væsentligt element i holdbarhedsanalysen. Det er således svært at opretholde en sådan skarp generationsmæssig opdeling. Samtidig kan beslutninger, der tages i dag – fx i forhold til skattepolitik, indretning af rettigheder til sociale ydelser, uddannelsespolitik m.m. – have store konsekvenser for valgmulighederne for fremtidige generationer. Historisk har der været et trendfald i arbejdstiden – som også Formandskabet har henvist til i forbindelse med diskussionen om St. Bededag – og derfor er der grundlag for nærmere at diskutere udviklingen i arbejdstiden.

Kapitel III rejser også spørgsmålet om et fald i eller en stagnerede arbejdsstyrke er et selvstændigt økonomisk problem udover den konsekvens, det har for de offentlige finanser, og som er indeholdt i holdbarhedsanalyserne. Det konkluderes, at udviklingen i arbejdsstyrken primært er et spørgsmål om løntilpasning og dermed en sag for arbejdsmarkedets parter, og derfor er fremstillingen meget kort. Dette er en lidt hurtig konklusion, og det er svært at følge, hvorfor en økonomisk politisk interesse for dette spørgsmål skulle være "et skift i tankegangen om finanspolitisk holdbarhed" (side 154). Den økonomiske politik er ikke en-dimensionel, og spørgsmålet om finanspolitisk holdbarhed er en nødvendig betingelse, men ikke som sådan et ultimativt mål.

Knaphed på arbejdskraft er fra et fagøkonomisk perspektiv en problematisk betegnelse, da der i en absolut forstand ikke kan være knaphed, det må i så fald være et spørgsmål om manglende løntilpasning. Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at konsekvenser af demografiske forandringer for arbejdsmarkedet ikke er et økonomisk politisk spørgsmål. Det reelle spørgsmål i denne debat (og brugen af betegnelsen knaphed i den offentlige debat kan derfor være misvisende) er de afledte tilpasningsbehov og problemer, og det er ikke indlysende, at tilpasningsprocessen foregår automatisk og problemfrit. Ændringer i arbejdsstyrken – både niveau og sammensætning – har historisk haft både strukturelle og konjunkturelle konsekvenser for dansk økonomi, som er behandlet i en række tidligere rapporter fra Formandskabet. Denne rapport indeholder også en række henvisninger til tilpasningsproblemer på arbejdsmarkedet, fx at mangel på arbejdskraft i nogle dele af den offentlige sektor er et strukturpolitisk spørgsmål (side

20), labour hoarding (side 87), kapacitetspres og unødige svingninger i økonomien (side 96), og den store betydning af udenlandsk arbejdskraft (side 92ff).

Strukturelle forandringer, herunder demografiske forandringer, kan forårsage forskydninger mellem sektorer og efterspørgslen af forskellige typer af arbejdskraft (skill mismatch). Arbejdskraften er ikke homogen, og derfor forløber en reallokering af ressourcer mellem sektorer ikke nødvendigvis i en glat og gradvis proces. Både substitutionsmulighederne for virksomhederne mellem forskellige inputs (typer af arbejdskraft) og mellem arbejdskraft og real kapital (herunder udvikling/anvendelse af ny arbejdskraftsbesparende teknologier) kan være meget forskellige på kort og længere sigt. Tilsvarende gælder for udbuddet af specifikke typer af arbejdskraft, hvor en væsentlig effekt kommer via ændringer i uddannelsestilgange. I det omfang øget behov for arbejdskraft i den offentlige sektor er sammenfaldende med en tilnærmelsesvis konstant arbejdsstyrke, er der et spørgsmål om tilpasninger mellem den private og offentlige sektor. Her er der særligt spørgsmål ikke alene i forhold til tilpasninger i lønstrukturene inden for den offentlige sektor, men også tilpasninger mellem den offentlige og private sektor, når det skal ske under den præmis, at lønstigninger i den offentlige sektor skal følge lønstigninger i den private sektor.

Den demografiske udvikling er også global, hvilket kan ændre på mulighederne for at tiltrække kvalificeret arbejdskraft. En række lande har allerede taget økonomisk politiske initiativer for at stå bedre i den internationale konkurrence om den kvalificerede arbejdskraft.

I kapitel V analyseres tidlig sundhedsindsats, og mere specifikt er der en empirisk analyse af de langsigtede effekter af vederlagsfri børnetandpleje. Analysen kan ikke finde statistisk signifikante effekter af børnetandpleje på de udvalgte effektmål, og på det grundlag konkluderes det, at der ikke er grundlag for at indregne dynamiske effekter af børnetandpleje. Kapitlet indeholder en god og nuanceret diskussion af de empiriske resultater. Analysen understreger udfordringerne i forhold til en empirisk kvantificering af potentielle dynamiske effekter af offentligt forbrug. Sådanne analyser må i sagens natur være meget granulære i forhold til helt specifikke udgiftsområder, som her børnetandpleje. Udover en række empiriske analyseudfordringer er der et problem i at identificere de marginale effekter af en udgiftsændring (også selvom gennemsnitseffekten kan være stor). Uden empirisk viden om de dynamiske effekter er det ikke muligt at opstille regneregler for de udgiftsspecifikke dynamiske effekter (som både kan være positive og negative). Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at der ikke er sådanne effekter, men som det også påpeges i kapitlet, så kan det være empirisk meget udfordrende at fastlægge dem. Dette informationsproblem rejser et mere fundamentalt problem i analyser af økonomisk politik. Det illustreres to steder i rapporten. I en diskussion af den såkaldte Heckman-kurve fremføres det, at "har samfundet omvendt allerede foretaget en optimal allokering af ressourcerne på tværs af aldersgrupper, må afkastet af at investere en ekstra krone forventes at være den samme på tværs af alderstrin" (side 266). Det er korrekt, men det hviler på den diskutale forudsætning, at politikken er optimal. I fravær af (præcis) empirisk viden om instrumenternes marginaleffekter, kan det midlertidigt netop ikke generelt lægges til grund, at politikken er optimal. Tilsvarende gælder i forhold til diskussionen af skatteforvriddinger og Finansministeriets nedjustering af skatteforvriddningsfaktoren (se rapportens diskussion side 35 ff.). Det er korrekt, at der i skattelitteraturen findes belæg for, at den forvriddningsfaktor er lig 1, men det er under

forudsætning af en optimal skattepolitik givet en specifik objektfunktion. Finansministeriet begrundes også et valg af en forvridningsfaktor på 1 med, at der dermed kommer en klarere adskillelse mellem beslutningen om et projekt skal gennemføres og beslutningen om, hvordan det skal finansieres. Dette kan være hensigtsmæssigt fra et processynspunkt, men det er en generel økonomisk teoretisk indsigt, at effekterne af offentlige udgifter ikke kan ses uafhængigt af, hvordan de finansieres.

SÆRLIGT SAGKYNDIG ANNA PIIL DAMM

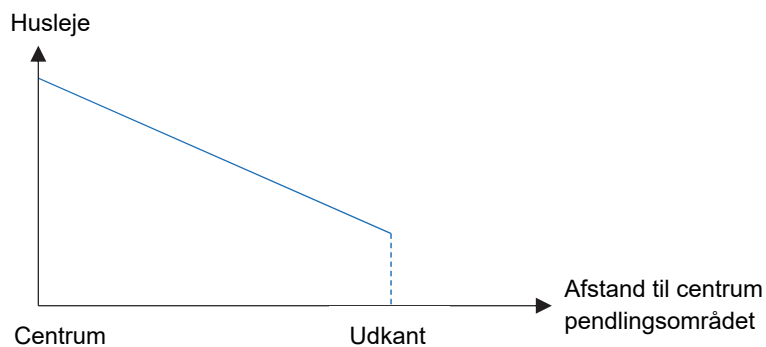
Kapitel I: Aktuel Økonomisk Politik

Formandskabets vurderinger af problemstillinger inden for aktuel økonomisk politik, herunder skattepolitikken er velargumenterede. Kapitlet kommer kort ind på ejendomsvurderinger, hvortil kan tilføjes, at det er en sværere øvelse at vurdere grundværdien end ejendomsværdien, da grunde typisk sælges bebygget. Ifølge økonomisk teori kan grundværdien enten opgøres som 1) værdien af ejendommen efter fratrækning af værdien af den eksisterende bebyggelse på grunden eller 2) som værdien af grunden, hvis den blev optimalt bebygget givet den offentlige regulering (planloven, servitutter på grunden m.v.). Danske byer har oplevet en betydelig befolkningstilvækst i de seneste årtier, især pga. indvandring og indvandreres tendens til at bosætte sig i byer (Damm m. fl., 2022), hvilket har øget bolig efterspørgslen i byerne og ført til stigende reale huslejer (DØRs efterårsrapport 2023, kapitel IV) og boligpriser, især i Hovedstadsområdet, hvor boligudbuddet er relativt uelastisk (IMF, 2016). Det kunne være interessant at få Formandskabets vurdering af fordele og ulemper ved disse to metoder til vurdering af grundværdien i den aktuelle danske kontekst. Kan anvendelse af den anden metode fx føre til et mere elastisk boligudbud i Hovedstadsområdet?

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

Kapitlet er meget relevant i den aktuelle kontekst med betydelig befolkningstilvækst i danske byer og den positive trend i reale boligpriser i byerne. Det viser på den ene side, at huslejereguleringen af private og almene boliger fører til betydeligt lavere huslejer i forhold til huslejen i nyudlejede boliger opført efter 1991, som kan opfattes som markedslejen. Det viser på den anden side, at huslejereguleringsgevinsterne varierer meget i størrelse og ikke kun tilfalder lavindkomsthusholdninger. Som forventet ifølge økonomisk teori stiger huslejereguleringsgevinsten med størrelsen af pendlingsområdet (Kbh's pendlingsområde er det største, efterfulgt af Aarhus pendlingsområde), og inden for Kbhs pendlingsområde aftager huslejereguleringsgevinsten med afstanden til centrum af pendlingsområdet (Frederiksberg Kommune). Ifølge økonomisk teori (Muth-Mills modellen, jf. figuren nedenfor) er markedslejen summen af lejeværdien af grunden, lejeværdien af boligen og jordrenten. Centrum af et pendlingsområde er en historisk bymidte med mange arbejdspladser. Arbejdstagere, som bor i et pendlingsområde, foretrækker ifølge teorien at bo i centrum for at undgå pendlingsomkostninger. De er villige til at betale præcis det ekstra i husleje for at bo i centrum som de sparer i pendlingsomkostninger fra udkanten af pendlingsområdet, hvilket er jordrenten i centrum.

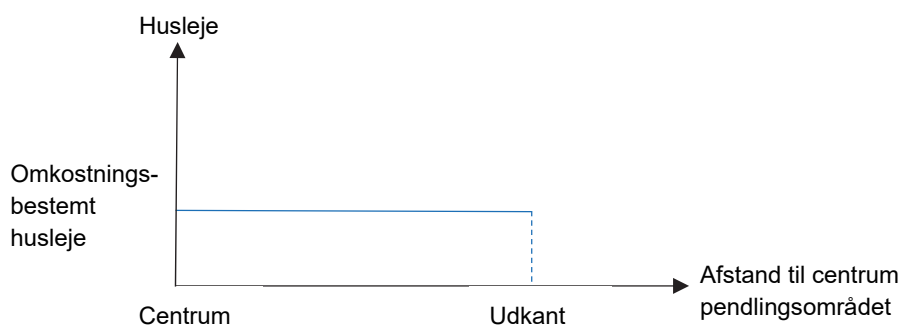
Figur 1 Bestemmelse af markedshuslejen i et pendlingsområde (lokalt arbejds- og boligmarked)

Ved udkanten er jordrenten nul. For hver km tættere på centrum af pendlingsområdet stiger jordrenten svarende til besparelsen i pendlingsomkostninger i forhold til en udkantsbeliggenhed. I så fald er husstande indifferente mellem, hvor de bor i pendlingsområdet. For uanset hvor de bor, er summen af deres husleje og pendlingsomkostninger ens. Centrale beliggenheder er forbundet med høj husleje men lave pendlingsomkostninger, mens beliggenheder i udkanten er forbundet med lav husleje men høje pendlingsomkostninger. Alt andet lige skaber jordrenten desuden geografisk variation i boligstørrelse; højere jordrente (som følge af bedre beliggenhed) betyder, at boligforbrug bliver forholdsvis dyrt i forhold til andre forbrugsvarer, hvorfor husstande efterspørger mindre boliger i forhold til husstande, som bor i udkanten af pendlingsområdet (substitutionseffekt).

I tilfælde af omkostningsbestemt husleje sættes den markedsmekanisme ud af kraft, som sikrer, at husstande er indifferente mellem, hvor de bor i pendlingsområdet. Summen af husleje og pendlingsomkostningerne stiger med afstanden til centrum, hvorfor alle vil bo i centrum. Derved skaber omkostningsbestemt husleje geografisk ulighed imellem husstande, herunder husstande med samme indkomst, til fordel for husstande i de større byer.

Figur 2 Omkostningsbestemt husleje i et pendlingsområde (lokalt arbejds- og boligmarked)

Kapitel IV sammenligner de fordelingsmæssige virkninger af huslejeregulering med virkninger af boligstøtte, som blandt andet er indkomstafhængig i modsætning til huslejeregulering, og finder som forventet, at boligstøtte primært ydes til husstande med lav indkomst. Lavindkomst-husstande, som ikke er heldige at få en huslejereguleret bolig med en høj huslejereguleringsgevinst kan muligvis i stedet få boligstøtte. Fører boligstøtte også til fravær af geografisk forskel i huslejer, dvs. en flad huslejekurve inden for et pendlingsområde? De samlede fordelingsmæssige virkninger af huslejeregulering og boligstøtte bør desuden ses i sammenhæng med politikker, som reducerer pendlingsomkostninger, fx pendlingsfradrag. Ifølge økonomisk teori kan indsatser, som forbedrer infrastrukturen i pendlingsområder, tilskynde, at arbejdspladser flyttes fra centrum i pendlingsområdet til subcentre (klynger af virksomheder), hvorved pendlingsafstandene forkortes, og huslejerne falder i centrum via markedskræfterne. Jeg vil derfor opfordre til fremtidige analyser af effekter af infrastrukturforbedringer i pendlingsområder på decentralisering af arbejdspladser, pendlingsafstande og huslejer.

Referencer

Brueckner, J. B. (1987). The Structure of Urban Equilibria: A Unified Treatment of the Muth-Mills Model. In E. S. Mills (Ed.), *Handbook of regional and urban economics* (Vol. 2, pp. 821-845). Amsterdam: North-Holland.

Damm, Anna P., Ahmad Hassani, Marie L. Schultz-Nielsen, and Torben Tranæs, "Bosætning i Danmark – i et 35-årigt perspektiv", 2022. Denmark: Syddansk Universitetsforlag.

International Monetary Fund. 2016. Denmark: Selected Issues. IMF Country Report no. 16/185. Denmark: Selected Issues; IMF Country Report 16/185; May 31, 2016.

SÆRLIGT SAGKYNDIG MARIA KNOTH HUMLUM

Kapitel IV: Regulering af private lejeboliger

I kapitel IV præsenteres blandt andet beregninger, der viser, at huslejereguleringsgevinster i gennemsnit er størst for lejere med høje indkomster.

I forbindelse med analysen af reguleringsgevinster inddeles husstande i ti indkomstgrupper. Inddelingen er baseret på indkomstfordelingen for samtlige husstande i Danmark. Eftersom lejere i gennemsnit har lavere indkomst end boligejere kunne det være interessant at se, hvordan fordelingen af husstandene på tværs af indkomstgrupper ser ud, da der må formodes at være væsentligt færre husstande i de høje indkomstgrupper end i de lave indkomstgrupper.

I Figur IV.12 vises at reguleringsgevinsten relativt til indkomsten er faldende over indkomstgrupper. Det kunne være interessant at se, hvorvidt mønsteret er det samme, hvis man i stedet betragter reguleringsgevinsten relativt til huslejen – men bibeholder opdelingen i indkomstgrupper.

Eftersom specielt hovedstadsområdet ser ud til at skille sig ud i forhold til reguleringsgevinsterne kunne det være relevant at undersøge om relationen mellem husholdningskarakteristika og reguleringsgevinster er den samme på tværs af geografisk beliggenhed.

Kapitel V: Tidlig sundhedsindsats

I kapitel V præsenteres en økonometrisk analyse af de langsigtede effekter af indførelsen af vederlagsfri børnetandpleje i 1972. Der betragtes både udfald inden for sundhed, uddannelse og arbejdsmarked. Effekterne af tandplejen findes ved at sammenligne børn, der starter skole før (født 1964) og efter (født 1965) indførelsen af tandpleje. Der findes generelt ingen statistisk signifikante effekter af børnetandplejen, men de estimerede effekter er forbundet med stor usikkerhed.

Ifølge kapitlets litteraturgennemgang er der et begrænset antal danske studier, der undersøger effekterne af sundhedsindsatser målrettet ældre børn. Litteraturgennemgangen fokuserer derfor på indsatser for nyfødte og et par udenlandske studier af de langsigtede effekter af skolemad. En af de centrale sundhedsindsatser for både små og større børn må siges at være det danske børnevaccinationsprogram, hvorigennem børn tilbydes gratis vaccination mod visse smitsomme sygdomme. Det kunne således også være relevant at medtage studier af effekterne af at tilbyde gratis vaccination til børn i litteraturgennemgangen.

I analysen sammenlignes den første kohorte af børn, der tilbydes gratis tandpleje med den sidste kohorte af børn, der ikke tilbydes gratis tandpleje. Hvis den første kohorte fik et lidt dårligere tilbud på grund af for eksempel indkøringsproblemer, personalemangel eller lignende, vil vi forvente, at de estimerede effekter er konservative.

I den empiriske analyse antages, at børn født i slutningen af 1964 generelt er sammenlignelige med børn født i begyndelsen af 1965 – bortset fra tilbuddet om gratis børnetandpleje. Der er dog en anden forskel: Børn født i slutningen af 1964 vil forventes at starte i skole i en tidligere alder end børn født i starten af 1965 på grund af reglerne for skolestart. De estimerede effekter vil således afspejle den kombinerede effekt af gratis tandpleje og højere skolestartsalder. Effekten af skolestartsalder vil dog kunne estimeres ved hjælp af for eksempel tidligere kohorter, og man vil på denne måde kunne isolere effekten af gratis børnetandpleje – under visse antagelser. Alternativt vil det være relevant med en diskussion af de forventede effekter af skolestartsalder jævnfør den eksisterende litteratur for at få en ide om, hvilken størrelsesorden disse effekter kan forventes at have.

Der inkluderes i analysen en række effektmål, hvoraf nogle er opgjort i perioden, hvor individet var mellem 51 og 55 år. Hvis kalenderåret 2020 således er inkluderet for individer født i 1965, men ikke for individer født i 1964 kan man overveje en alternativ definition, hvor 2020 ikke indgår (fx 50-54 år), da året 2020 må formodes at være et lidt særligt år i forhold til besøg ved almen læge mv.

Det ville være interessant at vide lidt mere om selve forholdene i børnetandplejen før og efter indførelsen af den gratis børnetandpleje i de forskellige kommuner. For eksempel kan der have været en betydelig udvikling fra 1958/59 til 1972.

